

A SZEMLÉLETMÓD VAGY A LEHETŐSÉGEK KORLÁTJAI?

A KÖZKÖNYVTÁRAK SZOLGÁLTATÁSAINAK ÖSSZEHASONLÍTÁSA A PUBLIC
LIBRARY ÉS A NÉPKÖNYVTÁRI MODELL JELLEMZŐI ALAPJÁN

Tartalomjegyzék

1. Előszó és a témaválasztás indoklása	3
2. A hipotézis és kutatási célkitűzés megfogalmazása	5
3. A kutatási módszertan	6
4. A dolgozat felépítése	7
5. A XIX. századtól napjainkig	8
5.1. A polgári társadalom megjelenésével kialakuló igények	8
5.2. Kitekintés: a két modell kialakulása, jellemzői, elterjedésük	10
5.2.1. Public library vagyis a nyilvános (köz)könyvtár	10
5.2.2. A népkönyvtárak	12
5.3. Századfordulós viták	13
5.4. A XX. század eseményei, melyek elvezettek az 1976-os 15. számú törvényerejű rendelethez	15
6. Anglia.....	17
7. A Salt Lake City városi könyvtár példája	32
8. Magyarország	38
9. A kutatás eredményei és a hasznosíthatósága	49
10. Bibliográfia.....	54

1. Előszó és a témaválasztás indoklása

A könyvtárak szerepe az évezredek alatt folyamatosan változott és fejlődött. Kezdetben elsődleges szerepe az őrzésnek volt, később a könyvtárak differenciálódásával, majd a mai könyvtártípusok kialakulásával előtérbe került a szolgáltatás, a tudás átadásában való közreműködés. E hosszú fejlődéstörténet során esetenként – a szolgáltató szerep megtartása mellett – legalább ilyen fontossá vált maga a könyvtáros szakma és az általa végzett újítások, innovációk, az új társadalmi kihívásokhoz történő alkalmazkodás. A mindenkori változásokhoz történő alkalmazkodás az egyik meghatározó faktora a könyvtárak évszázadokon átívelő megmaradásának, a szakma és az intézményrendszer kontinuitásának. Napjainkban is hasonló tendencia érvényesül. A világban bekövetkezett és prognosztizálhatóan egyre inkább gyorsuló változások mindegyike megköveteli a könyvtáraktól, a könyvtárosoktól az újító, kezdeményező és alkalmazkodó képességet. A profitorientált és termékközpontú világban a közkönyvtáraknak fel kell ismerniük, hogy nekik is mint non-profit intézménynek szükségük van a könyvtári, szolgáltatási marketingre és menedzsmentre. Mindemelllett nem hagyhatják figyelmen kívül a felhasználók igényeit, akik a szolgáltatások sokszínűségét, gyorsaságát várják. Mindez összekapcsolódik a könyvtár tradicionális feladataival, tovább erősíti azt: a tudományos információhordozók összességének gyűjtése, feldolgozása, megőrzése, hozzáférhetővé tétele és szolgáltatása.

Mit is jelent a használó-központúság, hogyan lehet egyszerre tudományos, információs tár- és szolgáltatóház, valamint rekreációs, közösségi központ a könyvtár? Mi a feladata és a szerepe a könyvtáraknak a jelenben, és vajon a múlt tényleg hatással lehet a jövőre? Ezekre a kérdésekre kerestem a választ a XXI. századi szolgáltatások tükrében. Hiszen mi más mutathatná meg eredményesebben a könyvtárak szerepvállalását, hasznosságát a társadalomban, mint a felhasználók által igényelt és számukra nyújtott szolgáltatások.

A kutatásomban a nyilvános könyvtárak őshazája Amerika és Anglia állnak szemben Magyarországgal, ahol kezdetben a népkönyvtári modellt részesítették előnyben. A két modell nyomán kialakult szemléletmód esetenként eltérően vall a könyvtár szerepéről, gyakran másként értelmezi a felhasználó érdekét, de más jellemzi a szolgáltatásaikat, a gyűjteményüket, a könyvtárügyhöz való hozzáállásukat is. Az összehasonlítás szó hallatán számos kérdés merülhet fel. Az alapkérdés, hogy egyáltalán összehasonlíthatók-e a gazdaságilag igen eltérő, ezért társadalmi potenciáljukban nagyon különböző lehetőségeket biztosító, kultúrájukban és tradícióikban, könyv- és könyvtári kultúrában egymástól ennyire

különböző országok? Mi lehet a közös pont? Már a kutatásom kezdetekor tisztában voltam vele, hogy ezt az alapvető szempontot nem lehet majd figyelmen kívül hagyni. Akkor miért is választottam ezt a három országot? Erre a kérdésre a választ, hogy éppen a nagy különbözőség és a mögötte rejlő okok felderítése, faggatása fogott meg. Témaválasztásomat és annak aktualitását tovább erősítette, hogy az Európai Unió könyvtárügyekben illetések szakmai szervezetei éppen napjainkban igen intenzíven foglalkoznak a tagországok könyvtári, könyvtárügyi, könyvtárpolitikai kérdéseivel. Ezért nem hagyhattam figyelmen kívül azokat az elemzéseket és értékeléseket, állásfoglalásokat sem, amelyeket az EBLIDA és az Európa Tanács fogalmazott meg, és amelyek az Európai Unió tagországok könyvtári ellátása, szolgáltatási rendszere közötti jelentős különbözőségek, továbbá az azok mögött meghúzódó ellentmondásos helyzet okainak feltárására, enyhítésére, hosszabb távon pedig feloldására vállalkoznak.¹

¹ E folyamat meghatározó állomása volt a 2000. január 20-án, Strasbourghban, az Európa Tanács Kulturális Együttműködési Bizottsága, valamint az EBLIDA által a könyvtári jogszabályokra és a könyvtárpolitikára vonatkozó irányelvek közzététele. Ám ugyanazokban a szakmai körökben, amelyek még alig egy évtizede a könyvtárügy országonkénti önálló törvényi szabályozását szorgalmazták, napjainkban új értelmezések, megközelítések jelentek meg, új szempontok merültek fel. A korábban egyértelműen elutasított közös európai könyvtárpolitika és egységes könyvtári rendszer kérdése ma már nem mint elvetendő, hanem nagyon is megfontolandó kérdésként fogalmazódik meg. A szemléletváltást hozó és a változásokat kényszerítő lépéseket leginkább az Európai Unió tagországok könyvtárainak igen eltérő teljesítőképessége erősítette. Mind a politikusok, mind pedig a könyvtárszakmai körök egyetértének abban, hogy a törvényi szabályozás egységesülési folyamatában elért eredmények ellenére is, az egyes országok igen eltérő könyvtári potenciálja erősen akadályozza az Európai Unió állampolgárainak egyenlő és korlátlan kulturális, oktatási és információs szabadságát, valamint a szabad véleménynyilvánítás jogának gyakorlását. Mindezek nyomán úgy tűnik, hogy a könyvtárak törvényi szintű szabályozásának kooperációs kezdeményezései nem voltak eléggé hatékonyak, csupán korlátozottan érték el céljukat. Többnyire azokban az országokban hoztak szakmai eredményeket, ahol már korábban is megfelelő színvonalú könyvtári ellátásban részesültek az állampolgárok. Mivel a jogalkotási folyamat integrációja nyomán átütő eredmények nem születtek, ezért az EBLIDA újabb irányokat kíván meghatározni. Ennek érdekében nemzetközi párbeszéd indult, amelynek főbb eseményeit és eredményeit a 2005-ben életre hívott nemzetközi NAPLE Fórum (National Authorities on Public Libraries in Europe) és konferenciák jelzik. 2009 májusában, Bécsben, A Library Policy for Europe címmel és tematikával megtartott közös EBLIDA-NAPLE fórum és konferencia az úgynevezett Bécsi Nyilatkozat (Wiener Erklärung) közzétételével zárult, és abban a közös európai könyvtárpolitikához vezető legfontosabb összetevőket, továbbá az Európai Bizottság számára szóló feladatokat határozták meg. A fórum felszólította az Európai Bizottságot, hogy tegyenek lépéseket a legfontosabb és legsürgetőbb feladatok megvalósítására. A Nyilatkozat közzétételével az EBLIDA és a NAPLE közös fóruma jelentősen eltért a korábban képviselt állásponttól. Az EU-tagországok eltérő fejlettségű és teljesítőképességű könyvtári kultúrája és ellátottsága, amely magában hordozza az állampolgárok információs, kulturális, demokratikus jogainak gyakorlásához szükséges feltételek egyenlőtlenségét, mind a politikai, mind pedig a szakmai képviselet körében elfogadhatatlan. Ezért vált szükségessé a korábbi koncepció megváltoztatása.

Könyvtárhasználóként és könyvtárosként egyaránt lenyűgöztek és kíváncsivá tettek azok a külföldi könyvtári példák, ahol a szolgáltatások tradicionálisan könyvtári jellege mellett megjelentek olyan modern elemek, melyekkel a könyvtár felhasználója úgy érezte, mintha ügyfele lenne egy olyan szolgáltató intézménynek, ami azt figyeli, hogyan tudja személyre szabottan és minél hatékonyabban kielégíteni az emberek igényeit. Mikor megkezdtem ennek a kutatását nem gondoltam volna, hogy egészen a XIX. századig fogok visszajutni és igazolni azt, hogy nem minden esetben csak a pénz jelentheti a korlátokat az országok közkönyvtárainak felzárkózása között. Azért választottam Angliát, mert itt kezdődtek meg azok a tárgyalások, melyek az első közkönyvtári törvény alapját képezték a public library modell szemléletének tükrében. Így talán nem túlzás azt állítani, hogy azok a gondolatok, melyeket az 1850-es törvényben megfogalmaztak a public library modell egyik őshazájává tették az országot. Magyarország esetében egyértelmű volt a választás, azon túl, hogy a népkönyvtári modell szemlélete alapján kezdte meg könyvtárai fejlesztését ez az ország a hazám és az otthonom, így egyértelmű volt, hogy tudni szeretném, mitől tűnnek egyformának az országok közkönyvtári szolgáltatásai és mégis mitől különböznek ennyire a hazai szolgáltatásoktól. Másrészt az érzelmi kötődésen kívül jól tudjuk, hogy a magyar könyvtárügy kutatási szempontból is összetett, árnyalt és rendkívül érdekes képet mutat.

A public library és a népkönyvtári modellről sokan úgy vélekednek, hogy azok már a múlt részei, sajátos ismertetőjegyeik mára eltűntek az egyes országok könyvtárügyéből. Ám kérdés, hogy a modellek több évtizeden át tartó szemléletalakító hatásai valóban elmúlhatnak-e, elmúltak-e nyom nélkül a közkönyvtári ellátás minőségéből?

2. A hipotézis és kutatási célkitűzés megfogalmazása

A kutatásom azt hivatott igazolni, hogy Magyarországon, ahol az induláskor a népkönyvtári modell szemlélete alapján kezdték meg a könyvtárak állami fejlesztését – jóllehet nem volt egyeduralkodó a modell, hiszen bőségesen találhatunk e történetében úgynevezett „civil” kezdeményezéssel, korszerű városi könyvtári változattal, és közben kiegészült vagy teljesen módosult a könyvtárügy szemléletmódja is – a mai napig érzékelhetjük a könyvtárainkra gyakorolt hatását. Ezzel a példával ellentétben, Angliában a public library modell mondhatni egyeduralkodóként fejlődött az évtizedek során, ennek megfelelően a XIX. században kialakuló nyilvános közkönyvtári szolgáltatás progresszív ismertetőjegyei ma is tetten érhetőek a szemléletében és szolgáltatásaiban.

A megfigyelésemet megelőző ismereteim és tapasztalataim alapján azt feltételeztem, hogy a magyar közkönyvtárak kevésbé fejlettek az angolokhoz képest. Ám ez az állításom önmagában csupán közhely lehetne. Ám mindez kiegészült azokkal a tapasztalatokkal, hogy a weboldalakon közzétett szolgáltatásaink minősége elmarad a szigetországé mellett. Továbbá Magyarországon a világháló adta lehetőségeket sem, vagy csak kevésbé vagyunk képesek kihasználni és átültetni a könyvtáraink népszerűsítésére, valamint a szolgáltatásaink kiszélesítésére és igénybe vételére.

3. A kutatási módszertan

A hipotézisem vizsgálatára irányuló kutatás nem reprezentatív, megfigyelésen alapuló összehasonlító elemzés. A kutatási módszerről elmondható, hogy abban az esetben lenne reprezentatív, ha pontosan tükrözné a könyvtári ellátás arányrendszerét. Ha az országokból, melyeket megfigyeltem arányosan választottam volna ki a könyvtári intézményeket, így minden régió, nagy- és kisvárosok egyaránt egyenlő számban képviseltetnék magukat. Azonban már a kutatás kezdetekor érezhető volt, annak során pedig egyértelműen bebizonyosodott, hogy arányos válogatás nélkül is eredményes, használható válaszokat kaphatunk a feltett kérdésekre.

A megfigyeléshez a véletlenszerűség elve alapján választottam ki tíz angol, egy walesi, egy amerikai és tíz magyar közkönyvtárat, melyeknek a honlapjukon közzétett szolgáltatásaikat vizsgáltam.² A véletlenszerűség elve mellett törekedtem, hogy a két ország teljes területéről mind nagyobb, mind kisebb lélekszámú városokat, településeket vizsgáljak. Magyarországon mindenképpen szerettem volna, ha helyet kap az elemzésben a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, mivel névadója munkásságának köszönhetően a századforduló óta hazánkban ez az első közkönyvtár, mely a public library modell szemléletének tükrében működik.

Bár a honlapon közzétett könyvtári szolgáltatásokat elemeztem a kutatás célja mégsem maga a honlap elemzése. Úgy vélem a XXI. században nem csupán adottak a lehetőségek, hanem elvárható is, hogy a könyvtárak minden ingyenes internetes eszközzel képet adjanak

² Angliából a következő tíz város közkönyvtárait választottam: Bristol, Leeds, London, Middlesbrough, Newcastle, Sheffield, Surrey, York, Wandsworth, Wolverhampton. A walesi tartományból Cardiffet, míg az Amerikai Egyesült Államokból Salt Lake City-t választottam. A tíz magyarországi könyvtár: az Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet (Veszprém), a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (Budapest), a Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár és Községi Tér (Győr), a József Attila Megyei Könyvtár (Tatabánya), a Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ, a Mogyoróssy János Városi Könyvtár (Gyula), a Mórincz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár (Nyíregyháza) és a Mórincz Zsigmond Városi Könyvtár (Tata).

arról, milyen szolgáltatások találhatók meg a könyvtáraikban. Ma már a könyvtárhasználók jelentős százaléka a könyvtárak honlapjáról értesül minden aktualitásról és könyvtári szolgáltatásról, tulajdonképpen maguknak a szolgáltatásoknak a világhálón való közzététele is egy szolgáltatás; új terminussal élve szolgáltatás a szolgáltatásokról. Éppen ezért a honlapoknak a szolgáltatás szempontjából, a szolgáltatások minősége céljából történő vizsgálata hipotézisem igazolására vagy cáfolására szignifikáns és releváns.

Fontos módszertani kérdés az is, hogy milyen szempontok szerint vizsgálhatók a könyvtári szolgáltatások. Erre a kérdésre még a kutatásom elején kaptam választ, amikor körvonalazódott, hogy maguk a könyvtárak milyen szempontok szerint különítik el saját szolgáltatásaikat. Szűkebb értelemben véve két nagyobb csoportot különböztettem meg az elemzéskor: az első a közvetett (közvetített), a második pedig a közvetlen szolgáltatások. Ezen csoportosítás alapján a közvetett kategóriába soroltam azokat a szolgáltatásokat, melyekben a könyvtárosok szerepe, „jelenléte” csak a háttérmunkában, a közvetítésben, a könyvtári szolgáltatások, ajánlások kiterjesztésében, szélesítésében, vagyis a szolgáltatások potenciáljának növelésében mutatkozik meg. Ide sorolhatjuk a katalógusokat, a linkgyűjteményeket, az ajánlókat, az online beiratkozás vagy a tájékoztatás bizonyos formáit. A közvetlen szolgáltatásokba – a hagyományos könyvtári szolgáltatásokon kívül – főként a felhasználók szabadidejének eltöltésére alkalmas rendezvények, a rendszeres kurzusok, foglalkozások és kiállítások kerülnek, melyeknek megszervezésében és lebonyolításában a könyvtárosok jelen vannak, így közvetlen kapcsolat alakulhat ki a felhasználó és a könyvtáros között.

A kutatás során tehát olyan szolgáltatásokat is figyeltem, mint például az elektronikus könyvtári katalógusok, az agglomerációk és könyvtárak személyes használatában korlátozottak könyvtári ellátása, az adott országra, valamint könyvtárra jellemző sajátos szolgáltatások (gondolok itt például az Angliában ismert és népszerű város-és családtörténet kutatás, illetve a hazánkban jellemző évfordulós naptárak összeállítása). Nem utolsósorban olyan szabadidő eltöltésére alkalmas programok, mint a kiállítások, olvasó- és író klubok, tanulói csoportok, képregény szakkör, kézműves foglalkozások.

4. A dolgozat felépítése

A hipotézisem alapján – a történelmi sajátosságok és a korábban már részletezett gazdasági, kulturális eltérések mellett – a két modell szemléleti sajátosságaira vezetem vissza a hazai és külföldi közkönyvtárak XXI. századi szolgáltatásainak különbségeit,

azonban ahhoz, hogy ezt megtehessem, ismertetem a XIX. században kialakuló igényeket, melyek elvezettek a könyvtárak differenciálódásához. Ezt követően részletesen kitérek a public library és a népkönyvtári modell sajátosságainak ismertetésére, majd azokra a magyarországi századfordulós vitákra, melyek megkérdőjelezték a kialakult népkönyvtár modell szerepét a hazai könyvtárügyben. A XX. század eseményei egy új korszak történései voltak a magyar közkönyvtárak működésében is, melyek emlékei még sok szakemberben élénken élnek.

A múlt meghatározó eseményeit követően az összehasonlító elemzés keretében betekintést kaphatunk arról, hogy a public library és a népkönyvtári modell sajátosságai miként jelennek meg a XXI. századi közkönyvtári szolgáltatásokban az Egyesült Királyságban és Magyarországon. Végezetül pedig megtudhatjuk, hogy milyen eredményekkel zárult a kutatás.

5. A XIX. századtól napjainkig

5.1. *A polgári társadalom megjelenésével kialakuló igények*

A nemzeti öntudatra ébredés és a polgárosodás a legtöbb országban azonos faktorok mentén, nagyjából egyszerre, máshol pedig kissé megkésve alakult ki. A feudális viszonyokból eredő nemesi és paraszti életmód, életforma, valamint az azokhoz kötődő kultúra, ha nem is tűnt el mindenhol teljesen, de jelentősen visszaszorult és mellette egyre inkább meghatározóvá vált a városi, polgári életforma, életmód. E kultúraváltás meghatározó irányvonalává vált, hogy a társadalom kulturális szerkezete – mind annak tartalma, mind pedig fogyasztói struktúrája – jelentősen átalakult. A korábbi, a tradíciókon alapuló kulturális tartalmaknak és hasznélvezőinek helyét mind dominánsabban a középosztálybeli kis- és középpolgárság vette át, akiknek egyre népesebb és egyre műveltebb tagjai igényelték a kultúra, a művészetek és a tudományok ismeretét, élvezetét. Ez elsősorban az iskoláztatás kiszélesedésében nyilvánult meg, ám mellette ez a réteg vált a kultúra egyéb területeinek meghatározó fogyasztójává is: gyakran látogatták a színházakat, tudományos találkozókra és a kulturális élet egyéb színtereit, továbbá a nyomdatermékek meghatározó fogyasztóivá is váltak.

A mérsékelt dinamikájú érdeklődés növekedésének hátterében számos, a kultúra szerkezetét, rendszerét átalakító tényező állt. Mindenekelőtt az iskoláztatás általános bevezetése - mellyel megnőtt az írni, olvasni, számolni tudók száma, aránya -, a tudományok

fejlődése, új információhordozók megjelenése és gyors elterjedése. Az olvasóközönség szélesedésével igény teremtődött a változatos, az egyes rétegeknek szóló, illetve a különböző tevékenységeket kiszolgáló, differenciált olvasmányokra. Megjelentek új műfajok is; a teljesség igénye nélkül néhány példa közülük: elterjedtek a lexikonok, létrejött, majd kivirágzott az ifjúsági és női irodalom, a sorozatok, a szépirodalmi és tudományos munkák, az ismeretterjesztő és útikönyvek. Ezeknek az éveknek domináns könyvpiaci terméke a giccs, a bestseller, a lektűr és a ponyva. Az olvasmányok körében az időszaki sajtó, azon belül is a politikai napi – és hetilapok voltak a legkedveltebbek, de a magazinok és bulvárlapok is ezekben az időkben terjedtek el.³

A tudományok fejlődése, differenciálódása és interdiszciplinaritása mellett megalakultak az első tudományos, tudós társaságok. Az ő munkájukat hívatottak segíteni, kiszolgálni a 19. században elterjedt tudományos és szakkönyvtárak⁴. Az ipari forradalom technikai újításainak köszönhetően a papíralapú információhordozók mellett feltalálták a kép- és hangrögzítés eszközeit, melyek a fényképek, a mozgókép és a lemezek elterjedését is eredményezte.⁵

A társadalom műveltség iránti igénye, a sajtó és a könyvek fajtáinak, minőségének és mennyiségének ugrásszerű növekedése, valamint az új információhordozók megjelenése újfajta szemléletet követelt a könyvtáraktól is. Helyet kellett teremteni a kollekciókban az új dokumentumoknak, ezek feldolgozása és hozzáférhetővé tétele fontos feladattá vált. Szintén ezekben az évtizedekben alakul ki a referenz-szolgálat, a szakirodalmi tájékoztatás és megjelennek az első referáló lapok is. A közművelődési könyvtáraknak pedig biztosítani kellett a gyermekek iskolán kívüli tanítását, foglalkoztatását, továbbá a felnőttek iskolán kívüli művelődését, valamint a 19. században kialakult fogalommal élve, a szabadidő eltöltését. Ennek hatására jöttek létre a közkönyvtárak gyermek- és ifjúsági részlegei; így engedte be a könyvtár a falai közé a kulturális rendezvényeket is.⁶

³ Bényei Miklós: Gondolatok a könyv- és könyvtári kultúra két évszázadáról. In: Könyvtári Figyelő 48. évf. 2002. 1-2- sz. http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2002/1_2/benyei.html 2011.05.20.

⁴ A szakkönyvtárak magyarországi kialakulásáról és elterjedéséről lásd részletesebben a közelmúltban megjelent Voit Krisztina, Tudományos és szakkönyvtárak Magyarországon (Bp.: Gondolat, 2011.) című kötet bevezető tanulmányát.

⁵ Bényei Id.m.

⁶ Ugyanott

5.2. Kitekintés: a két közkönyvtári modell kialakulása, jellemzői, elterjedésük

A nemzeti öntudatra ébredés, az egyre inkább művelt és művelődni vágyó társadalmi rétegek tömeges igényéből eredően a polgári állam egyre inkább saját feladatai körébe emelte a könyvtári ellátásról való gondoskodást; a nyilvános könyvtárak és főként a köz- és közművelődési célú könyvtárak működésének szabályozását és részleges finanszírozását. Ez a folyamat országonként ugyan nem jelentősen, de mégis eltérő időben, más-más sajátosságokkal valósult meg. A különböző fejlődési sajátosságok mentén mégis kitapintható és jellemző, hogy a világban két domináns közkönyvtári modell jött létre. A két modell egymástól eltérő sajátosságainak hatásai – nem kizárólag az ellátási modell dominanciájától függően, hanem más, főként gazdasági és társadalmi, politikai és kulturális berendezkedés által is meghatározottan – ma is érzékelhetők az egyes országok könyvtárügyében, valamint a könyvtárak szolgáltatásaiban. A két közismert modell egyike az angolszász területeken kialakuló és Skandináviában is elterjedt „public library”, azaz nyilvános (köz)könyvtár, a másik pedig a Közép- és Kelet-Európában meghonosodott népkönyvtári rendszer, melynek feladata az állami közellátás biztosítása volt. Fontos megemlíteni és semmiképp sem mehetünk el amellett a tény mellett, hogy bár a két modellnek különböző, olykor egymástól nagyon is eltérő vonásai vannak, mégsem jelenthető ki, hogy kölcsönhatásuk ne lett volna, vagy hogy ma is ne lenne az érzékelhető.

5.2.1. *Public library* vagyis a nyilvános (köz)könyvtár⁷

A nyilvános könyvtárak őshazája Amerika és Anglia. Ezekben az országokban már nagyon korán törvény szabályozta – Angliában 1850-re tehető az első könyvtári törvény megszületése, melynek vezéralakjaiként említik Edward Edwards-ot és William Ewart-ot – a

⁷ E fejezet összeállításánál az alábbi dokumentumokra támaszkodtam. Ferenczi Zoltán: Népkönyvtárak, vándorkönyvtárak, ezek szervezése és az eseteli könyvtárak kérdése. In: Az 1907. évi szabadtanítási kongresszus naplója. Bp.-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 1997. 352-379 p.; Uő. A népkönyvtárak nemei. In: Múzeumi és Könyvtári Értesítő (1907-1918) 1907/3-4. füzet 155-163 p. Digitalizált változata elérhető a <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=2927> URL címen keresztül; Uő. A könyvtártan alapvonalai. Bp.: Athenaeum, 1903. Digitalizált változata elérhető a <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=3146> URL címen keresztül; Katsányi Sándor: A főváros könyvtárának története. I. kötet 1945-ig. Bp.: FSZEK, 2004. 85-86 p.; Sipos Anna Magdolna: „...hogyan eljuthasson a művelődés legelső eszköze, a jó könyv minden magyarhoz, aki olvasni tud és olvasni szeretne.” In: Sipos Anna Magdolna (szerk.): A kultúra anatómiája, a kultúra anatómusa. Tanulmánykötet a 65 éves Agárdi Péter tiszteletére. PTE FEEK, 2011. 231-266 p.; Tóth Gyula: Áttörések. A public library megjelenése, első térhódítása Magyarországon. In: Könyvtári Figyelő 45. évf. 1999. 2. sz. 223-235 p.

közkönyvtárak felállítását.⁸ A törvény értelmében a polgárság könyvtári adóból tartotta fent a könyvtárakat. Előfordult, hogy az állam éves segélyek kiosztásával járult hozzá a fenntartásukhoz, fejlődésükhöz.

A public library vagy régi elnevezésén free library egyértelműen meghatározza, hogy a könyvtár mindenki számára nyitott, szabad és elérhető. Az iskola mellett és után mint nevelő és kulturális intézmény vesz részt a polgárság életében. Működtetésének céljai közé tartozik a közoktatásban való szerves részvétel, a lakosság általános műveltségének kiterjesztése, bővítése, az iskolán kívüli oktatás segítése. Ez utóbbi a korszak meghatározó jelentőségű művelődési mozgalmának eredményeként fejlődött ki, amit felnőttképzésnek is szokás nevezni, angol nyelvterületeken pedig az University Extension a megfelelője. A public library már ekkor egyfajta szolgáltató intézményként definiálta magát, hasznos intézményként akart funkcionálni és elsősorban a polgárság számára. Ennek megfelelően biztosította a jó megközelíthetőséget, a hosszú hétköznapi, hétvégi esetenként ünnepnapra nyitva tartást. Az állomány alakításakor biztosítani kellett mindazt a tudást és ismeretet, ami a mindennapi élet elméleti és gyakorlati szintű boldoguláshoz szükséges, így nem volt kérdéses, hogy a szépirodalmi, szórakoztató, tájékoztató, ismeretterjesztő, ifjúsági irodalmak mellett megjelentek a tudományos művek is. Az információknak, amiket közvetített minden esetben naprakésznek kellett lenniük, olyan aktuális problémákat kellett kezelniük, amelyek közvetlenül is érintették a polgárság életét. Az épületekben külön hírlap-, folyóirat- és olvasóterem állt a felhasználók rendelkezésére, több helyütt gyermek- és ifjúsági részleg, valamint vakoknak kialakított külön gyűjteményt és terem hozzáférését biztosították. A kézikönyvtárban szótárak, enciklopédiák, lexikonok, bibliográfiák és egyéb „utána nézésre”⁹ alkalmas könyvek voltak.

A könyvtári funkciók mellett a nyilvános könyvtár egyben a kultúra, a kultúraközvetítés, a köz művelődésének intézménye is volt. Előadótermei adtak otthont közös olvasóestek és író-olvasó találkozóknak, vagy akár az ingyenes tudományos előadásoknak. A művészetek kedvelőinek kiállító terem biztosította a szabadidő hasznos eltöltését a könyvtárban. Máshol a könyvtárak hangversenyteremmel egészültek ki. Struktúráját, rendszerét tekintve a public library modell három részből épült fel: 1. központi könyvtár, mely a város központjában volt található, a könyvtár gyűjteménye ide volt centralizálva, ez biztosította a szolgáltatások szélesebb körét. 2. A fiókkönyvtárak, melyek célja, hogy a

⁸ Sonnevend Péter: Az angolszász közkönyvtár létrejötte. Az 1850-es törvény születése és végrehajtása. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros 12. évf. 2003. 11. sz. 37-54. p.

⁹ Ferenczi Zoltán: A könyvtártan alapvonalai. Id.m. 102. p.

város különböző pontjain, főként a külváros negyedeiben biztosítson könyvtári hozzáférést a polgároknak. 3. Kiadóhelyek, melyek a könyvek kölcsönzését voltak hívatottak ellátni.

5.2.2. *A népkönyvtárak*¹⁰

A népkönyvtárak Közép- és Kelet-Európában alakultak ki azzal a céllal, hogy a köznép, a tömegek, azon belül is főként a városiasodással, az ipari tevékenység térhódításával rohamosan növekvő a munkásosztály erkölcsi, vallási, politikai tanítását és hazafias nevelését szolgálják.¹¹ Mindezekén túl azonban a társadalom egyéb rétegei számára is jöttek létre hasonló intézmények.

Ferenczi Zoltán meghatározása szerint a népkönyvtár nyilvános oktatásra, erkölcsi és szellemi önművelésre szolgáló intézmény. A nemzet tagjainak nevelését a tömegnevelést hívatott képviselni, azt a fajta szabadtanítást, amire az egyénnek az iskola utáni élete végéig szüksége van. A nyilvános közkönyvtárral ellentétben a népkönyvtárakat az állam és a helyi hatóságok, helyi közösségek tartották fent. Ezen kritériumok alapján erősen válogatott gyűjteménnyel rendelkeztek. Minden esetben a nemzeti irodalmat helyezték előtérbe, az adott ország szépirodalmi művei voltak a hangsúlyosak. Másodsorban a gyakorlati életben való eligazodást segítő főként periodikumok, mint például a politikai lapok és a közéleti témájú hírlap és folyóirat irodalom volt kedvelt. Némely országban pedig szerény mértékben és esetenként kissé elavult tartalommal, de helyet kaptak a természettudományi témájú, ismeretterjesztő lexikonok, atlaszok, képek, enciklopédikus művek. Egyes esetekben arra is figyeltek, hogy vidéken a könyvtár gyűjteménye az ott élők foglalkozásaihoz igazodva legyen kialakítva.

A népkönyvtárak állománya, szolgáltatása összehasonlítva a nyilvános közkönyvtárakéval, jóval szerényebb volt. Olvasótermeikre, ha voltak is, egyáltalán nem vagy alig fordítottak figyelmet. Nem az volt a fő cél, hogy az olvasót ott tartsák a könyvtárban, hanem, hogy mindenekelőtt kölcsönzéssel a hatóságok, szakmai testületek által megfelelőnek tartott irodalmat adják a kezébe. Ugyanakkor a gyűjteményét minél szélesebb

¹⁰ Ferenczi Zoltán: Népkönyvtárak, vándorkönyvtárak... Id. m. 352-379 p.; Uő. A népkönyvtárak nevei. Id. m.; Uő. A könyvtártan alapvonalai. Id. m.; Sipos Anna Magdolna: "...hogyan eljuthasson a művelődés... Id. m.; Szabó Ervin: Általános irányelvek népkönyvtárak könyveinek megválogatására. In: Az 1907. évi szabadtanítási kongresszus naplója. Bp.-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 1997. 383-392 p.; Tóth Gyula: Áttörések. Id. m.

¹¹ A népkönyvtári rendszer nevelő funkciójára a 18-19. században elterjedt és ható aufklárizmus, azaz a felvilágosodás volt hatással. Az aufklárizmus fontos nevelési elve volt a hűség, a jó állampolgárok személyiségének kialakítása. E cél a társadalom teljességére ható (állami) köznevelési (öffentliche Erziehung) folyamat eredményeként kívánta elérni.

körökhöz akarta eljuttatni, éppen ezért az angol, amerikai fiókkönyvtárhoz hasonlatos vándor-mai néven mozgókönyvtárakat hoztak létre. A fiókkönyvtár céljával megegyezően a vándorkönyvtár lényege is az volt, hogy a távol eső helységeket – ebben az esetben, mint a falvak, telepek és tanyák – is el tudja látni olvasmányokkal. Színvonalát tekintve azonban mégsem tudott olyan minőségig eljutni, mint a nyugati modell. Nevéből adódóan kevés időt töltött egy helyen, mindezt kicsi – csak a legszükségesebb mennyiségű – könyvkészlettel tette.

5.3. Századfordulós viták

Világszinten és hazánkban is kevésbé ismertek azok a magyarországi századfordulós viták, melyek keretében a public library kontra népkönyvtári modell szemléletmódja és azok képviselői harcoltak egymással.

Az 1876-ban létrejött Magyar Könyvszemle megfelelő fórumot biztosított a könyvtártudomány szakembereinek arra, hogy megosszák egymással a hazai és nemzetközi tapasztalataikat. A világ első könyvtári törvényének megszületése után néhány évtizeddel már külföldi szakirodalmi hivatkozások találunk e lapban, melyek igazolják, hogy a szakma figyelemmel kísérte és követendő mintaként tartotta számon a nyugat európai országok – kiemelve az Egyesült Államokat és az Egyesült Királyságot – könyvtári modelljét a public libraryt. Ennek legfőbb okait abban kell keresnünk, hogy Magyarországon is megoldást kellett találni a gyermekek és ifjúság könyvtári ellátására, valamint részt kellett venni a nemzetközi bibliográfiai fórumok munkájában. Látva a nyugati könyvtárak példáit előkerült a kérdés, hogy vajon jó irányba haladunk-e? Jól van-e definiálva Magyarországon a könyvtár fogalma és szerepe, a könyvtári ellátás modellje?

„A különböző könyvtártípusok időszerű feladatai között elsősorban a közkönyvtári, továbbá az ifjúsági és az iskolai könyvtárak kérdései, illetve az ilyen könyvtárak potenciális használói rétegeinek könyvtári igényeit szolgáló lehetőségek részletezései szerepeltek a szakirodalomban. E témával szorosan összefüggött, hogy a tömegek könyvtári igényeit kielégítő közkönyvtári szolgáltatások működési modellje többféle utat követett. A módszerek, tapasztalatok terjedésével a két nagy modell (népkönyvtár-Public Library) közötti határvonalak kezdtek elmosódni, és az egyes országok gyakorlatában – még a népkönyvtári rendszer bölcsőjének számító Németországban is

– már közel sem vegytisztán az egyik vagy a másik, hanem egyre inkább a két modell ötvözte biztosította a közkönyvtári ellátást. ”¹²

Ezek a kérdések, problémák azonban nem csupán hazánkban, hanem más európai országokban is felmerültek. A német és a példaként állított amerikai-angol közkönyvtári modellek mellett Magyarország figyelemmel kísérte a hozzánk sok szempontból hasonló helyzetben lévő olaszok könyvtárügyét is.¹³

A magyar könyvtárellátási modell vitájában a korszak neves „szakférfiai” közül szinte mindenki megszólalt. Többek között Szabó Ervin, aki a főváros számára álmodta meg az első magyar központosított könyvtári szolgáltató rendszert, a hozzá tartozó fiókhálózattal; Gulyás Pál, akit Szabó Ervin legfőbb ellenfeleként tart számon a szakirodalom; Ferenczi Zoltán, aki nyitott volt a public library modell felé, ám irányelvei kidolgozásakor mégis mérsékeltebben állt a kérdéshez.¹⁴ Nem feledkezhetünk el báró Wlassics Gyuláról a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium vezetőjéről, aki 1895. január 15-től 1903. november 30-ig, közel nyolc éven át, három kormány ideje alatt irányította a közgyűjtemények sorsában kormányzati szinten is egyre nagyobb felelősséget, egyre nagyobb szerepet vállaló és egyre több állami intézkedést megjelenítő Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumot. Ezt követően pedig 1903 és 1921 között a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanácsának továbbá a Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetségének elnökeként meghatározó személyisége volt a magyar közgyűjteményügy alakulásának. Az általa e feladatban tevékenyen is támogatott, illetve általa irányított szervezetek listája: Országos Múzeum és Könyvtárbizottság, Múzeumok és Könyvtárak Országos Szövetség, a Múzeumok és Könyvtárak Országos Tanács, valamint a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége. Wlassics egyértelműen a public library modell mellett tette le voksát; jól ismerte sőt támogatta is külföldi minták honosítását továbbá azt, hogy magyar szakma képviselői alaposan ismerjék a nemzetközi könyvtárügy helyzetét, és ennek megfelelően próbálta meghatározni a szakmai szervezetek feladatait. Igyekezett minél több állami támogatást szerezni a könyvtárak létesítéséhez és fenntartásához, szerette volna megoldani a vidéki könyvtári ellátást és a könyvtárak közötti országos együttműködést. Határozott véleménye volt arról is, hogy az iskolán kívüli oktatás és felnőttképzés (University Extension) színtere csakis egy jól felépített, olvasóteremmel/olvasótermekkel és megfelelő

¹² Sipos Anna Magdolna: A Magyar Könyvszemléltől Ferenczi Könyvtártanáig. A magyar könyvtári szakirodalom hivatkozásainak és szakirodalmi szemlézésének vizsgálata a magyar könyvtárügy kialakulásának évtizedeiben, 1876-1920-ig. Kézirat. 2012. 8. p.

¹³ A bekezdés összeállításához Sipos Anna Magdolna által kézirat formájában hozzáférhető kutatási eredményeit használtam fel. Sipos Anna Magdolna: A Magyar Könyvszemléltől Ferenczi Könyvtártanáig. Id.m. 13 p.

¹⁴ Ferenczi Zoltán: A népkönyvtárak nemei. Id. m. Tóth Gyula: Áttörések. Id. m. Ferenczi Zoltán: Népkönyvtárak, vándorkönyvtárak, ezek szervezése és az eseteli könyvtárak kérdése. Id. m.

állománnyal ellátott, közösségi programokkal tarkított könyvtári rendszer lehet, mely nyitva tartásával alkalmazkodik a felhasználó szabadidejéhez.¹⁵

A rengeteg érvelés és ellenérvelés a népkönyvtár és a public library mellett és ellen nem hozott megoldást, sajnos már sosem fogjuk megtudni, hogy mi lett volna annak a vége, de fontosnak tartjuk megjegyezni, hogy ha nem is kizárólagosan az amerikai-angol mintát követve, de a szakmai többség hajlott az ebbe az irányba mutató változásokra. Ennek legfőbb oka abban keresendő, hogy a korszak meghatározó szakembereinek körében is egyre inkább nyilvánvalóvá vált: a hazánkban meghonosodott népkönyvtári modell nem képes kielégíteni a művelődés, a szabadidős és kulturális programok, az iskolán kívüli oktatás iránt felmerülő igényeket. A jelentős állami szerepvállalással létrehozott gyűjtemények folyamatos fejlesztése, valamint a népkönyvtárak számának további növelése meghaladta az anyagi lehetőségeket, sőt a folyamatos gyűjteményi fejlesztés hiánya miatt a korábban létrehozott kollekciók is úgymond „besültek”, a művek elolvasása után elveszítették az olvasói érdeklődést; lényegében ez a modell elavulttá vált. És bár az első világháború kíméletlenül beleszólt a kérdés eldöntésébe, senki nem felejtette el, hogy az megválaszolatlan maradt.

5.4. *A XX. század eseményei, melyek elvezettek az 1976-os 15. számú törvényerejű rendelethez*

A XX. században bekövetkező háborús események nyomán a nemzeteknek érthető módon nem a könyvtárügy fejlesztése volt a legfontosabb feladata, jóllehet van arra is példa, hogy ezekben az évtizedekben indult jelentős fejlődésnek egy-egy ország könyvtárügye. A második világháborút követően az elsődleges feladat a mentés, a romok eltakarítása és a károk felmérése volt, nem volt ez másként a könyvtárak esetében sem. Magyarországnak nemcsak a háború okozta rombolás, pusztítás és pusztulás volt az egyetlen problémája, azt is el kellett döntenie, hogy a könyvtár milyen szerepben folytassa tovább a tevékenységét. Továbbra is maradjon meg a nemzetnevelő szerepe a népkönyvtárral, vagy egy új ideológiai szemlélettel építsék ki azt a public library modellt, amiért már a XIX. század végén, XX.

¹⁵ Sipos Anna Magdolna: „...hogyan eljuthasson a művelődés legelső eszköze, a jó könyv minden magyarhoz, aki olvasni tud és olvasni szeretne.” Id. m. Uő. „...ha könyvet nem adunk a nép kezébe, nem képes magát tovább művelni...” In: Németh Balázs (szerk.): Andragógiai kutatások és fejlesztések. Tisztelgő tanulmánykötet Koltai Dénes egyetemi tanár tudományszervezői és kutatói munkássága előtt. PTE FEEK, 2012. 303- 314 p.

század elején is sokan harcoltak. Ennek eldöntésében nemcsak a könyvtáros szakma képviselői és az állam, hanem a Szovjetunió jelenlétének ténye is szerepet játszott.¹⁶

Bár 1945 és 1948 között voltak olyan kezdeményezések, melyek határozottan a könyvtári rendszer mindenki által történő hozzáférhetőségére és a szolgáltatások elsődleges érdekeinek megvalósulására helyezte a hangsúlyt¹⁷, ám ezek nem érhetek célt a monolitikus hatalomra törekvő, majd hatalomra jutó ideológiai nézetekkel szemben. A szovjet típusú diktatúra kiépítésének kezdetével lényegében eldőlt a mérleg nyelve a népkönyvtárak irányába. Ennek okát ismét az engedelmes polgárok nevelési szándékában kell keresnünk, de kétségtelenül hozzájárult az is, hogy a Szovjetunióban is ez a modell érvényesült; ezt kellett tehát hazánkban is követni. Ahhoz, hogy totális diktatúra kiépülhessen szükség volt a könyvek által nyújtott marxista, leninista ideológia terjesztésére, a könyvtárak Lenin által megfogalmazott pártosságára. E szempontok betartására és betartatására a public library modell nem lehetett alkalmas. Különösen az a felfogás nem illett a totális diktatúra nevelési elveiben, mely szerint könyvtárhasználó igényeit kell elsősorban figyelembe venni, és a könyvtárnak, mint szolgáltató intézménynek kell működnie.

Az 1952. évi miniszteri tanács határozata alapján a falvakban lévő könyvtári ellátásról a helyi tanácsoknak kellett gondoskodnia. Következményként Magyarországon tömegével állították fel a falusi kiskönyvtárakat. Majd a kormány ezt követő intézkedéseinek hatására az ország tele lett falusi, járási, megyei, városi és szakszervezeti könyvtárakkal, melyek gyűjteményei továbbra sem biztosították a minőségi könyvtári ellátást. Állományuk kicsi és gyenge volt, az együttműködés kevésbé jellemezte őket, ha volt is köztük kooperáció, az is inkább a módszertani irányítást jelentette.¹⁸ A diktatúra enyhülése és a tény, hogy ez a fajta könyvtári rendszer kiépítése nem megoldás minőségi könyvtári ellátásra, elvezetett ahhoz, hogy az 1960-as években a könyvtáros szakma képviselői körében ismét visszatértek a public library modellhez, és már alapjaiban akartak megválni a népkönyvtári modelltől.

¹⁶ Sipos Anna Magdolna: "...hogya eljuthasson a művelődés... Id.m.; Uő. "...ha könyvet nem adunk a nép kezébe... Id.m.

¹⁷ A rendeleti úton megalakult Országos Szabdművelődési Tanács az ország lakosainak kulturális összefogását és együttélését, valamint az iskolán kívüli szabadnevelést, a kulturális programok (kiállítások, felolvasó estek, diskurzusok) sokszínűségét és elérhetőségét tűzte ki célul. A mindezeknek helyet adó intézményben pedig a közkönyvtárakat látta. Sipos Anna Magdolna: "...ha könyvet nem adunk a nép kezébe... Id.m.

¹⁸ Sallai István: Közművelődési könyvtárügyünk fejlődési iránya. (Előterjesztés az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1968. évi június 19-i békéscsabai ülésére). In: Könyvtári Figyelő 45. évf. 1999. 2. sz. 244-255 p. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00030/sallai_h.html 2012.03.02.; Futala Tibor: „Public library”-csata 1968-ban avagy előszó Sallai István Közművelődési könyvtárügyünk fejlődési iránya c. OKDT-előterjesztésének kor- és szakmatörténeti dokumentumként való publikálásához. In: Könyvtári Figyelő 45. évf. 1999. 2. sz. 240-243 p. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00030/futala_h.html 2012.03.01.

E szemléletmód-váltás vezetett az 1968-as, úgynevezett „public library”- csatához. Annak egyik vezéralakjaként Sallai Istvánt említi a szakirodalom, aki az elsők között merte kimondani, hogy a népkönyvtártól gyökeresen el kell szakadni. A Békéscsabai Megyei Könyvtár Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács ülésén olyan öt éves tervet vázolt fel, melyek között első pontként szerepelt, hogy a közkönyvtáraknak minden körülmények közt olyan általános és tudományos könyvtártípusnak kell lennie, amely képes kielégíteni a lakosság általános igényeit. Továbbá: javítani kell a prézens állományt, a folyóirat ellátást; megfelelő tájékoztató, külön gyermek és ifjúsági részleggel kell rendelkeznie.¹⁹ Ez a szemléletmód azonban ekkor még túl korai volt és túlságosan távol állt a politikai berendezkedés ideológiájától.

A 70-es években már jól érzékelhető volt a világban bekövetkező változások jelenléte Magyarországon is. Ezek a változások főként az információk rendkívüli mennyiségű gyarapodásából és differenciálódásából fakadtak. Megnőtt a szakirodalom iránti érdeklődés, ennek fényében a könyvtárak nem halogathatták tovább a public library szemlélet előtérbe kerülését. Fel- és egyben elismerték, hogy a könyvtáraknak komoly tájékoztatói szolgáltatás biztosítására kell törekedniük, aminek a felhasználók igényeihez kell igazodnia. 1976-ban született meg a 15. számú törvényerejű rendelet, melyben először jelenik meg a könyvtár szerepe szolgáltató intézményként nem pedig kizárólagosan népnevelőként. A törvényerejű rendelet szorgalmazta a szakirodalmi ellátás növelését és tájékoztatásának szerepét, a könyvtárak szolgáltatásainak korszerűsítését, valamint a hatékony együttműködést a könyvtári rendszer tagjai között. Meghatározta a könyvtári típusokat és azok feladatkörét, rendelkezett arról, hogy a felhasználó a könyvtári rendszer egészéről tájékoztatást kaphasson, a helyi könyvtárak közvetítsék a központi szolgáltatásokat a felhasználók felé.²⁰

6. Anglia

24 órás könyvtári szolgáltatások az angol közkönyvtárakban

Egyetlen könyvtár sem létezhet állomány nélkül még akkor sem, ha a kiterjedt szolgáltatásoknak köszönhetően hajlamosak vagyunk elfelejteni, hogy a könyvtár saját gyűjtemény nélkül aligha működhet. Az állomány közzététele és megosztása a felhasználóval

¹⁹ Ugyanott.

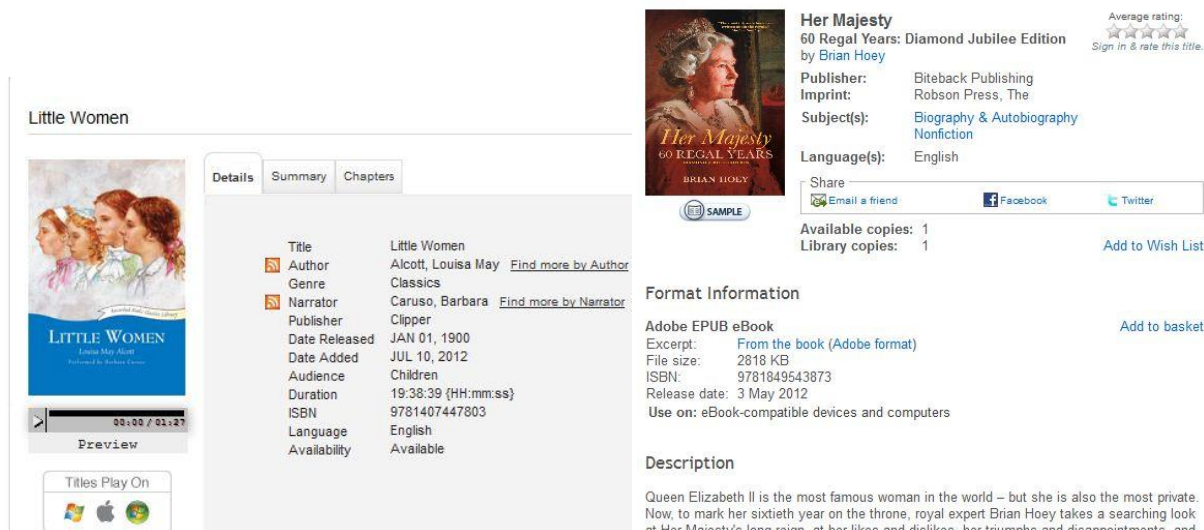
²⁰ Sipos Anna Magdolna: „...hogyan eljuthasson a művelődés... Id.m.; Uő. „...ha könyvet nem adunk a nép kezébe... Id.m.; Uő. „...hogyan az ország minden lakosa egyformán olvasnivalóhoz jusson...” In: Koltai Zsuzsa (szerk): Kulturális valóságismeret és EKF 2010. 35 éves a pécsi kultúrákövetítő képzés. Tudományos konferencia és emlékülés. 2011. 444-454 p. [CD-Rom]

elengedhetetlen. Az internet számos lehetőséget adott arra, hogy az online katalógusok használata valódi szolgáltatássá váljon. A web 2.0-ás alkalmazások pedig kellőképp nagy port kavartak a könyvtárosok körében arról, hogy mennyire kell és lehetséges beengedni a felhasználót a gyűjtemény, illetve az azt reprezentáló metaadatok és egyéb információk közé. Valójában ennek a vitának nem kell eldőlnie elég igazolást kapnunk arról, hogy egy online könyvtári katalógus működhet a felhasználók közreműködésével is, sőt olykor pozitív dolgok is kikerekedhetnek belőle.

Angliában bevált módszernek tekinthető, hogy a könyvtáros szakemberek mellett a könyvtár használója a katalógus építés egyik résztvevője. A megfigyelésem során egységes képet kaptam arról, hogy hogyan látják Angliában a katalógusok jövőjét, hol kisebb, hol nagyobb különbségekkel, de a legtöbb katalógus, mint egyben könyves web áruház van jelen a könyvtárak honlapján. A felhasználónak számos keresési lehetőséget biztosítanak, ami annyira nem meglepő, hiszen ez hazánkban is sok helyütt elvárás, ami viszont újdonságnak számít, hogy minden egyes katalógusban, melyet megfigyeltem lehetősége van a könyvtár regisztrált felhasználóinak a dokumentum értékelésére. A dokumentumok széles körét találjuk meg az online katalógusban kezdve a CD-kel, DVD-kel, folytatva a könyvekkel az e-book-kal és hangos könyvekkel. Az értékelés mellett több katalógusban van lehetőség szövegesen is kommentelni a dokumentumot. A legtöbb információhordozót illusztrációval látják el, részletes leírást adnak a tartalmáról, az impresszum adatok mellett meg van adva a dokumentum eredeti ára, különböző kategóriákba vannak besorolva, mint gyermekirodalom vagy felnőtt, romantikus vagy történelmi. A sheffieldi könyvtárak például szemléket is válogatnak az internetről, melyeket a dokumentumok mellé rendelnek. Több könyvtár – Newcastle, Surrey, Wandsworth – kapcsolatban áll az Amazon online könyváruházal, ahonnan akár meg is lehet vásárolni a kívánt dokumentumot. Sok esetben a könyvtárak maguk állítanak össze böngészési listákat, ahol a választott témával kapcsolatban minden dokumentumtípusban lehet válogatni. Ilyen kategóriák lehetnek a bestsellerek, „amiket a könyvtárosok olvasnak”, gyermekkönyvek, CD és DVD válogatások, újdonságok és olyan témakörök, mint az emberi kapcsolatok, egészséges életmód vagy akár a jogi kérdések.

Széles hozzáférést biztosítanak online olvasható és letölthető e-book-hoz és e-audiobook-hoz is. Többnyire saját digitális könyvtáruk az, mely engedélyezi ezek letöltését és online használatát. Letöltésük előtt az e-book-ba bele lehet nézni (vagy a teljes könyvet online lehet olvasni), a hangos könyvekbe pedig néhány percre bele lehet hallgatni. Sokszor egy-egy online e-book kiadó honlapját is a felhasználó figyelmébe ajánlják. A letöltések ára változó, egyes könyvtárak akár több mint három hétig is ingyen biztosítják az e-dokumentumokat

hosszabbítási lehetőséggel, mások néhány font ellenében szolgáltatják őket. Egy valami mégis leszűrhető még pedig az, hogy a rendszer működik. Sok külföldi könyvtárnál így például az általam választottak közül is többen – Bristol, London, Wolverhampton – a One Click Digital online hangos könyv szolgáltatón keresztül teszik letölthetővé a dokumentumot a használóknak.

Little Women

Details Summary Chapters

Title: Little Women
 Author: Alcott, Louisa May [Find more by Author](#)
 Genre: Classics
 Narrator: Caruso, Barbara [Find more by Narrator](#)
 Publisher: Clipper
 Date Released: JAN 01, 1900
 Date Added: JUL 10, 2012
 Audience: Children
 Duration: 19:38:39 (HH:mm:ss)
 ISBN: 9781407447803
 Language: English
 Availability: Available

Her Majesty
 60 Regal Years: Diamond Jubilee Edition
 by Brian Hoey

Average rating: Sign in & rate this title.

Publisher: Biteback Publishing
 Imprint: Robson Press, The
 Subject(s): Biography & Autobiography, Nonfiction
 Language(s): English

Share: [Email a friend](#) [Facebook](#) [Twitter](#)

Available copies: 1
 Library copies: 1 [Add to Wish List](#)

Format Information

Adobe EPUB eBook [Add to basket](#)
 Excerpt: From the book (Adobe format)
 File size: 2818 KB
 ISBN: 9781849543873
 Release date: 3 May 2012
 Use on: eBook-compatible devices and computers

Description

Queen Elizabeth II is the most famous woman in the world – but she is also the most private. Now, to mark her sixtieth year on the throne, royal expert Brian Hoey takes a searching look at Her Majesty's long reign, at her likes and dislikes, her triumphs and disappointments, and

1. ábra A wolverhamptoni könyvtár egy hangos könyvének rekordja

2. ábra Minta a newcastlei könyvtár e-book rekordjáról

Saját „polcot” vagy kosarat lehet a katalóguson belül készíteni, ahova a lefoglalt/előjegyzett könyvek kerülnek, esetenként saját kívánságlistát lehet készíteni azokról a könyvekről, amiket a felhasználó a jövőben el akar olvasni. A leeds-i könyvtár katalógusában könyv ajánlását lehet kérni a könyvtárosoktól, a sheffield-i könyvtárnak pedig lehet ajánlást adni, hogy milyen dokumentumot vegyen meg a könyvtár, mi az, amit az olvasók szívesen kikölcsönöznének, használnának. A rendszer egységes és mégis más, minden könyvtárnak megvannak a maga sajátosságai ugyanakkor egyforma képet mutatnak arról, hogy a könyvtári dokumentumok teljessége az egész közösségé nem csak a könyvtaré. Minél közelebb akarják vinni a könyvtárak gyűjteményét és szolgáltatásait az emberekhez ennek érdekében vállalják, hogy több internetes szolgáltatóval is kapcsolatba lépnek. A könyvtárat a felhasználó otthonában működtetik. A cél az, hogyha a város lakója keres valamit, akkor az első gondolata egyből a könyvtár legyen.

Angliában a 24 órás könyvtári szolgáltatások közt tartják számon az adatbázisokat, a linkgyűjteményeket és az egyes tájékoztató tevékenységeket. Az adatbázisok széles körének megfigyelése nem kapcsolódik szorosan ehhez a kutatáshoz, így csak néhány mondatban

utalnék arra, hogy ahogyan sok másban úgy az adatbázisok és online gyűjtemények válogatásában is hasonló képet mutatnak az angol könyvtárak. Az összes könyvtár oldalán jelen vannak többek közt az Oxford adatbázis csomagok (Oxford Art Online, Oxford Music Online, Oxford Dictionary of National Biography, Oxford Reference Online, Oxford English Dictionary), a „Who is Who?”, illetve a „Who was Who?”, „Who else writes like...?” életrajzi adatbázisok, a 19th Century British Library Newspapers Online, valamint a Britannica online adatbázisai a Britannica Junior, Student és Encyclopaedia. Ezeken kívül számos más adatbázis megtalálható a könyvtárak olykor szubjektív válogatása alapján.

Linkgyűjteményeik egyéni szelekció alapján épülnek fel. Többnyire témakörök szerint kategorizálják, így - a teljesség igénye nélkül - találkozhatunk gyerekeknek szánt oktató jellegű linkekkel, egészséges életmóddal és olvasói blogokkal is. A könyvtárak által összeválogatott linkek egyik hibája pont az objektivitás hiánya épp ezért tartom remek ötletnek a newcastle-i könyvtár kezdeményezését, ahol a könyvtár maga is regisztrált felhasználója a Delicious nevű közösségi könyvjelző oldalnak, ahova bárki feltöltheti az érdeklődésének, hobbijának megfelelő linkeket, amiket aztán megoszthat a felhasználókkal. Ezzel az alkalmazással a könyvtárnak csupán csak annyi a feladata, hogy egy linket tölt fel az oldalra kiküszöbölve azt, hogy ő állítja fel a kategóriákat.

Az online tájékoztatás legkülönbözőbb formái élnek a könyvtárak közt. Ebben nincs akkora összhang, mint más szolgáltatásaikban. Több könyvtár külön információs részleget vezet, ahol chat lehetőséget vagy email-es tájékoztatást biztosít. Mások a People's Network szolgáltatásait ajánlják a felhasználók figyelmébe. A People's Network egy nemzetközi 24 órás online tájékoztató szolgáltatás, ami chat és email útján ad választ az érdeklődőknek. A szolgáltatást többek közt például newcastle-i, a wolverhampton-i, sheffield-i és a leeds-i könyvtár teszi közzé az oldalán.

A város, az agglomerációk és a hátrányos helyzetűek könyvári ellátása

Sok országban köztük Angliában is egy-egy nagyváros akkora lakossággal rendelkezik, mint nálunk egy megye esetleg egy régió. Ennek megfelelően a városoknak gondoskodnia kell a határterületeiken élők könyvtári ellátásáról vagy azokról az idős, valamilyen betegségben szenvedő emberekről, akik nem képesek megközelíteni a hozzájuk legközelebb található könyvtárat. Ennek orvoslására különböző megoldások születtek így jöttek létre a hazánkban inkább megyei könyvtári szolgáltatásként ismert könyvtárbuszok, a házhoz szállított szolgáltatások, valamint a kórházak, nyugdíjas otthonok látogatása. A

megfigyelt könyvtárak közül a legtöbb helyen egyszerre két szolgáltatás is működik a mozgókönyvtár és a házhoz szállítás keretében. Londonban egy új könyvtár megnyitásával 2012. október 31-től megszűnt a mozgókönyvtári ellátás azonban a házhoz szállítás továbbra is működik. A fővárosban a mozgókönyvtár heti rendszerességgel hétfőtől péntekig volt elérhető a lakosok számára négy könyvtárbusz várta a felhasználókat a keleti városrészben.

Más városokban a mozgó könyvtári ellátás kéthetente, havonta megjelenő szolgáltatás. Gyakran a helyi önkéntes szervezetekkel lép kapcsolatba a könyvtár, így ő adja az állományt az önkéntes szervezet pedig a munkaerőt. Surreyben és Newcastle-ben felhívják a felhasználóik figyelmét arra, hogy várják azon önkéntesek jelentkezését²¹, akik szívesen részt vennének a dokumentumok házhoz szállításában és esetleg egy kis időt is eltöltenének a beteg, idős emberekkel. A Community mini-bus service kiegészítő könyvtári szolgáltatás Newcastle-ben, melynek tényleges működését az önkéntesek biztosítják és négy fiókkönyvtár üzemelteti (Kenton, Gosforth, East End and High Heaton könyvtárai), ezeknél a könyvtáraknál lehet jelentkezni a szolgáltatás igénybevételére. East End és High Heaton könyvtárakban közreműködik a Social Service (Társadalmi Szolgáltatás) is, akik a szállítást végzik. A kisbusz feladata, hogy vállalja azoknak az embereknek a szállítását oda, vissza, akik erre igényt tartanak. Leedsben három mozgó könyvtár típussal találkozhatunk: az egyik a Mozgó Közösség nevet viseli (Community Mobile), honlapjuk leírása alapján 2500 különféle dokumentum várja a gyerekeket és felnőtteket egyaránt. A másik busz a gyerekek és családjaik részére összeállított 1500 dokumentumból (CD, képeskönyv, tananyagok, regények stb.) áll, míg a harmadik az idős emberek számára összeállított gyűjteményből áll a busz állomásai pedig főként az idősek otthona, esetenként kórházak.

3. ábra A leeds-i könyvtárbuszok

4. ábra Személygépkocsi, mely a házhoz szállításról gondoskodik

²¹ Önkéntes feladatokat nem csak a mozgó könyvtári ellátásban lehet vállalni. Newcastle, Wolverhampton és York könyvtárai is várják a segítséget. Lehet segíteni a különböző rendezvények és események lebonyolításában, segíteni a felhasználóknak használni a könyvtárakban hozzáférhető IT technológiákat. Aki szívesebben foglalkozik a gyerekekkel az olvashat mesét a kicsiknek, de az állomány karbantartásához is várják a jelentkezőket.

A sheffieldi könyvtár hatalmas területet lát el, egy hónapban 11 útja van, mely több megállóhellyel rendelkezik ezekhez a területekhez két hetente jut el, további négy útja van, melynek csomópontjaihoz havi rendszerességgel látogat el.

Ezek a szolgáltatások többnyire ingyenesek, mivel gyakran önkéntesek végzik a munkát. Egyes könyvtárak biztosítanak olyan lehetőséget is, amikor a felhasználó elküldi a kívánt dokumentumok listáját, melyet a könyvtár összeállít és postai úton továbbít. Ilyenkor a felhasználónak a posta költséget kell vállalnia.

Helytörténet és családfakutatás

A hagyománytisztelő Angliában a múlt kutatása rendkívül kedvelt erre a könyvtárak is hamar ráébredtek és megpróbálták minél több olyan szolgáltatást biztosítani, mely képes kielégíteni ezeket az igényeket. Így nem meglepő, hogy minden angol közkönyvtár oldalán kiemelt fontosságú szerepet kap a helytörténet és a családfakutatás. A központi, sőt gyakran a fiókkönyvtárakban is külön részleg működik, ahol a helytörténeti dokumentumokat gyűjtik, valamint segítik az egyén kutatását. Rendkívül hosszú azon hagyományos és elektronikus, digitális források listája, melyet a könyvtár ajánl a felhasználói számára. Nem csak könyvtári dokumentumok, hanem kifejezetten erre a célra készült hivatalos honlapok segítik a könyvtárak és a felhasználó munkáját. A városok történeti sajátosságainak köszönhetően speciális gyűjteményekkel találkozhatunk, ám még ha a tartalom területenként eltérő is a feldolgozása és közvetítése gyakran hasonló képet mutat. A kutatásokat, ahogy már említettem az egyén maga is végezheti – ez esetben a könyvtárak gyakran tesznek közzé tájékoztatót arról, hogyan kezdjék el a kutatást és milyen forrásokat használjanak hozzá – de természetesen a könyvtáros szakemberek segítségét is kérhetik. Ezen szolgáltatás költségei rendkívül széles palettán helyezkednek el, ennek fő okai, hogy aki komolyan veszi a kutatást annak nem csak a tájékoztatót kell megfizetnie, hanem a különböző hivatalos dokumentumok másolását, a mikrofilmolvasó bérletét néha még a postaköltséget is.

Léteznek olyan általános tájékoztató segédletek, melyeket a könyvtárak mindenesetben feltüntetnek a honlapjukon. A rendkívül széleskörű állomány leírása mellett általában három családfakutatással kapcsolatos weboldalt tüntetnek fel: Find my past, Ancestry és a Family Search²². Minden könyvtárban elérhető: a 19th Century British Newspapers adatbázis, mely a XIX. századi brit hírlapokat dolgozza fel és a The National

²² Az oldalak az alábbi linkeken tekinthetők meg: <http://www.findmypast.co.uk/>, <http://www.ancestry.com/>, <https://familysearch.org/>

Archives.²³ A könyvtárak egyes esetekben gyűjtik, máskor pedig hozzáférést biztosítanak az úgynevezett General Register Office Index-hez, mely olyan regisztrált adatokat tartalmaz, mint a születés, a házasság, a halál, az üzleti és civil kapcsolatok, valamint az örökbefogadás. Leeds központi könyvtára tanfolyamokat kínál a kezdő kutatóknak és azoknak, akik egyedül online módon szeretnék többet megtudni városuk és családjuk történetéről. Cardiff központi könyvtára minden hónap első szombatján ingyenesen tart előadást arról, hogyan kell elkezdni a családfakutatást. A newcastlei könyvtár vállalja, hogy a nem helybéli lakosok számára is tájékoztat a családtörténetről, illetve Észak-Kelet Anglia történelméről.

Wolverhamptonban és Newcastleben született egy kezdeményezés, melynek keretében

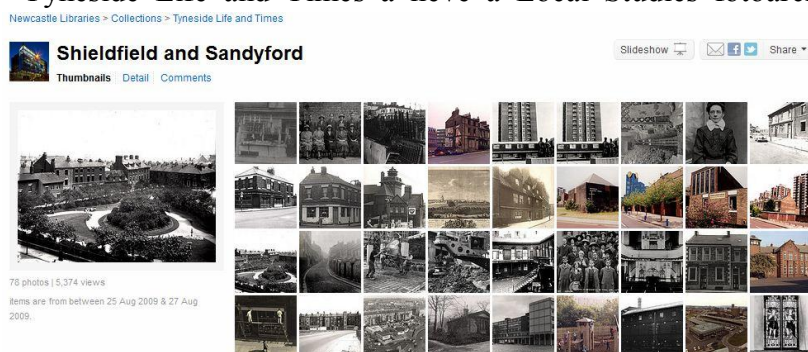

5. ábra A newcastlei könyvtárak kezdeményezése, a Memory Box

az idősebb polgárok szemével próbálják meg felfedezni, hogy milyen volt a város 60-70 évvel ezelőtt. Mindkét projekt célja, hogy a társadalom idős tagjai, valamilyen formában hasznos ismereteket, élményeket osszanak meg a fiatalabb generációval és egyben bővítsék a helytörténeti gyűjtemény anyagait. Newcastleben a kezdeményezés a Memory Box nevet viseli, a személyes beszámolók alapján készült anyagokból és a hozzá felhasznált tárgyi emlékekből

digitális online platformot akarnak létrehozni. A városi és két fiókkönyvtár egészen december közepéig várja a jelentkezőket, akik meg akarják osztani a múltjukat a közösséggel.

A könyvtárak rendelkeznek helytörténeti külön gyűjteményekkel, saját digitális archívumokat is készítenek, valamint többen képmegosztó oldalakra töltik fel a város fotógyűjteményeit. A teljesség igénye nélkül olvashatunk most néhány példát. Newcastle helytörténetének egyes darabjait az interneten keresztül is prezentálja a nagyvilágnak, Tyneside Life and Times a neve a Local Studies fotóarchívumának, melyet a Flickr-en²⁴

6. ábra Newcastle helytörténeti fotógyűjteménye a Flickr-en

keresztül lehet megtekinteni.

Itt különböző csoportosítások szerint láthatjuk a környék történelmét, vannak: légi felvételek, emberekről, parkokról és hidakról készült

²³ Az oldalak az alábbi linkeken tekinthetők meg: <http://www.nationalarchives.gov.uk/records/census-records.htm>, <http://www.bl.uk/reshelp/findhelprestype/news/newspdigproj/database/index.html>

²⁴ A Flickr képmegosztó portálon nemcsak helytörténeti fotókat lehet megtekinteni. A könyvtár a legfrissebb programjait ugyanitt képekkel „naplózza”. <http://www.flickr.com/photos/newcastlelibraries/>

fotók is. A West End fiókkönyvtárban egy hasonló kollekció a West Newcastle Picture History nevet viseli, ám ez nem tekinthető meg az interneten keresztül. A 17 000-es gyűjtemény képei, térképei főként Benwell, Elswick és Scotswood környékéről származnak.

A Newcastle Collection²⁵ két éves projekt eredménye, mely a Local Studies részeként kap helyet a Városi Könyvtárban. A kollekció a Heritage Lottery Fund szervezésében jöhetett létre célja, hogy elkülönítse és megőrizze egy-egy nemesi család tagjának kedvtelésből vagy foglalkozásából adódóan gyűjtött tárgyait, melyeket a könyvtárnak adományoztak. A kollekcióból néhány darabot a honlapon is megtekinthetnek, az érdeklődők, továbbá itt olvashatnak az adományozók életéről is.

A leeds-i könyvtárak összefogásának eredményeként ismerhetjük meg a Leodis fénykép archívumot, mely a könyvtárak fotó gyűjteményéből állt össze. Wolverhampton fényképes helytörténeti gyűjteménye a The Museums, Galleries and Archives of Wolverhampton weboldalán kapott helyet. Yorkban a könyvtárak és a levéltárak összefogásának az eredménye az Imagine York, mely szintén fényképes betekintést nyújt a város és környékének történelmébe. Londonban ezt a munkát a London Metropolitan Archives azaz a városi levéltár végzi, weboldalán rengeteg információval, szolgáltatással, eseményekkel és tanulási lehetőségekkel informálják és várják a látogatókat.²⁶

A könyvtárak, mint tanulási és szabadidős központok

Nagy-Britanniában már a 19. században a könyvtárakat, mint a szabadidő eltöltésére is alkalmas helyeket hozták létre. A szabadidő alatt kulturális, rekreációs és tudományos tevékenységeket értettek, melyek képesek voltak szórakoztatni, lekötni a polgárság szabadidejét. Így lett otthona a közkönyvtár a kiállításoknak, ismerkedéseknek és diskurzusoknak, előadásoknak és minden olyan tevékenységnek, mely az igényes szórakozással összefüggött.²⁷ Bár az angolszász területeken már a kezdetektől ebben a public library modellben fejlődtek a közkönyvtárak, ám a világ más részein nem volt ennyire természetes a könyvtárak szolgáltató, szórakoztató és egyben tudományos szerepe.

²⁵ Itt érhető el: <http://www2.newcastle.gov.uk/newcastlecollection>

²⁶ A digitális fotóarchívumokat a következő oldalakon lehet megtekinteni: <http://www.leodis.net/>, <http://www.wolverhamptonart.org.uk/collections/local-history/>, <http://www.imagineyork.co.uk/>, <http://www.cityoflondon.gov.uk/things-to-do/visiting-the-city/archives-and-city-history/london-metropolitan-archives/Pages/default.aspx>

²⁷ Hayes, Emma - Morris, Anne: A közkönyvtárak szabadidős szerepe: történeti áttekintés és olvasói vélemények. In: Könyvtári Figyelő. Kitekintés. 52. évf. 2006. 2. sz. 322-332 p. <http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/2006/2/mohor2.html> 2012.03.09.

A szigetországban a public library modellel megszületett az szemléletmód, amely ma is jelen van a könyvtárpolitikájukban. A kutatási eredményem a következőkben ezt hivatott igazolni.

A könyvtárak és a fiatalok

A Bookstart²⁸ nevezetű nemzeti program lényege, hogy a kicsiket egészen csecsemőkoruktól olvasóvá neveljék. Az első ajándécsomagot a babák még a védőnőtől kapják, ebben néhány könyv található és tájékoztató a szülőknek, hogy mit érdemes olvasni a gyerekeknek ilyen kis korban. Ezt követően csatlakoznak be a könyvtárak a programba, mikor a 2 majd 3 éves gyerekek a Treasure chest keretében egy újabb ajándécsomagot adnak, mely könyveket, jegyzetömböt zsírkrétával (később színes ceruzával), könyvjelzőt, és újabb könyvlistát tartalmaz. A Booktouch és a Bookshine címet viselő csomagokat a látás és hallás sérült gyermekek számára állítják össze. A könyvtár feladata ezzel nem zárul le, mert egészen kis gyermekkortól folyamatosan olvasó és könyvtárhasználó állampolgárrá akarja nevelni őket. Éppen ezért minden – a mindent szó szerint kell érteni – fiók- és központi (köz)könyvtárban jelen vannak a következő események: rhymetime, storytime, baby booktime, toodler time, stay and play, bounce and rhyme and storytimes. Szó szerinti magyar megfelelőt egyik kifejezés esetében sem érdemes használni, tartalmilag pedig szinte mindegyik megegyezik. A foglalkozások lényege mindenesetben az, hogy már néhány hónapos kortól a családok elvigyék a babákat a könyvtárakba és együtt töltsenek egy kis időt, valamint lehetőség szerint készségfejlesztő játékokban vegyenek részt. A különböző megnevezések néha a gyerekek koronkénti megkülönböztetését hivatott képviselni máskor az eltérő nyelvjárások miatt használják őket másként.

A legkisebbekkel zenét hallgatnak, énekelnek, a nagyobbaknak már rövid mondókákat, énekeket olvasnak fel és játszanak. Mindegyik foglalkozás egészen az iskola felkészítőig foglalkozik a kicsikkel, a menetét a korosztályoknak megfelelően építették fel. A foglalkozások időpontjai és hosszúságai könyvtáranként eltérőek. Heti, kétheti, havi lebontásban néha fél órát, máskor egy órát is eltölthetnek a családok a könyvtárban. Sheffieldben a szülők megszavazhatják a kedvenc gyerekkönyvüket, amit olvastak. Yorkban november első napján fél napos program sorozatot rendeztek a gyerekek és a szülők számára egyaránt a program a “Bumps, Babies, Children under five and their Teddies” nevet viselte, a

²⁸ A Bookstart hivatalos honlapja: <http://www.bookstart.org.uk/>

program célja az volt, hogy a szülők megosszák az élményeiket a gyermeknevelésről, valamint, hogy a gyerekekkel a szokások játékos foglalkozásokon vegyenek részt.

A kisiskolások számára is rengeteg programot és rendezvényt biztosítanak a könyvtárak. Ezek lehetnek tanulói, olvasói, írói, kézműves csoportok vagy könyvekhez kapcsolódó versenyszerű kihívások. A megfogalmazásuknak és lebonyolításuknak számtalan változata lehetséges. Azok a könyvtárak, melyek nem tudnak tanulói csoportokat létrehozni az internet segítségével igyekeznek pótolni a lehetséges hiányt. Minél több online elérésű és hagyományos dokumentumot igyekeznek közzétenni honlapjukon. Online elérésű források esetén beszélhetünk adatbázisokról, mint a Britannica Junior és Britannica Student, de az összes könyvtár állít össze link-forrásokat is, melyek megfelelhetnek a tanuláshoz, a kutató munkához és a házi feladat készítéshez.

7.ábra a Grid Club nyitóoldalának egy részlete

Egyes tanulócsoportok nem feltétlenül a házi feladat mentén haladnak. Például egy díjnyertes website segítségével a Grid Club²⁹-bal teszik játékosá a tanulást. Az oldalon több mint 500 játékos feladat várja a gyerekeket, a játékok különböző tudományterületekbe vannak csoportosítva, olyan tudományok kapnak helyet,

mint az angol, matematika, történelem, nyelvek, művészet. Newcastle, Wolverhampton, Wandsworth heti, míg Sheffield könyvtárai napi rendszerességgel várják a gyerekeket a tanulócsoportba. Londonban önkéntesek is jelentkezhetnek, akik vállalják, hogy az olvasási nehézségekkel küzdő gyerekekkel külön foglalkoznak, ha azt a szülők igénylik.

A különböző olvasó és írói csoportokból, valamint az olvasói versenyekből hasonlóan a kisbábák foglalkozásaiból széles a felsorolás. Ezekhez a rendszeres eseményekhez gyakran kapcsolódik egy-egy író-olvasó találkozó máskor rendhagyó módon vendégeket – írókat, képregény rajzolókat, illusztrátorokat, költőket, művészeket – hívnak meg és ők tartanak előadást. A klubok általában kéthetente vagy havonta ülnek össze. Leedsben négy olvasóklubnak adnak helyet a könyvtárak, az első a Bookbugs nevet viseli, ahová az 5 és 7 év közötti gyerekeket várják, itt nem csak az olvasásé a főszerep, hanem a játéké és gyakran a kézműves foglalkozásoké is. 7-11 korig a Chatterbooks, 11 éves kor felett pedig a Teen

²⁹ Ezen a linken keresztül érhető el a Grid Club hivatalos oldala: <http://www.gridclub.com/>

Readers csoport várja a fiatalokat. A leeds-i könyvtárnak van egy sajátos olvasóköre is, mely, ha az általam választott más könyvtárakban van is nem tüntették fel külön eseményként ez pedig a Family Readers Group, ahova a családok jelentkezését várják 7 év alatti gyermekekkel. Bristolban a központi könyvtárban és a henleazei fiókkönyvtárban a diszlexiásoknak és az egyéb kognitív készségek hiányában szenvedőknek is külön olvasóklubot tartanak fent. Leeds könyvtárai saját olvasó blogot működtetnek Leeds Reads néven, ahova bárki leírhatja a véleményét és ajánlhatja is a könyvet.³⁰ A könyvtárak gyakran adnak meg olyan internetes címeteket, ahol online vagy a városban közösségi alapon működő író és olvasókörök vannak. Írói csoportok működnek például Newcastleben, Wandsworthben, Wolverhamptonban és Sheffieldben, a tinédzserektől egészen az idősekig is lehet járni egy-egy klubba.

Rendszeres foglalkozások lehetnek a könyvtárakban a sakk szakkörök, a kézműves foglalkozások, a képregény klubok, esetenként játékkörök. A lényeg, hogy a gyerekek megtalálják a könyvtárban azt, ami kedvükre való, ami érdekli őket.

A könyvtárak a gyerekek nyári programjait is szeretnék színessé tenni, valamint nem csak az olvasókörökkel szeretnék ösztönözni őket az olvasásra. Nemzeti szinten sok helyütt rendezik meg a Summer Reading Challenge-t³¹ vagyis a Nyári Olvasás Kihívást, a Children's Book Week, a National Young Readers Programme, a The Northern Children's Book Festival illetve a városonként eltérő Book Awardot vagy Book Festivalt. Mindegyik esemény lényege, hogy a gyerekek minél több könyvet olvassanak és értékeljenek és az élmény mellett esetleg versenyezzenek is. Az olvasás mellett a könyvtárak számos előadást, workshop-ot, író-olvasó találkozót rendeznek a több napos gyakran több hetes programok ideje alatt.

A könyvtárak és az iskolák

Sokszor mondjuk, hogy a közkönyvtárak és iskolai könyvtárak munkájának összhangban kell lenniük, közös szerepvállalásuk a fiatalok tanulásában, művelődésében és rekreációjában elengedhetetlen. Mégis gyakran csak elméletben létezik az együttműködés a két könyvtártípus között. A kutatásom során azonban azt véltem felfedezni, hogy Angliában adott a lehetőség, hogy az iskolai és közkönyvtárak kart karba öltve vegyenek részt a gyermek és ifjúság könyvtárhasználóvá nevelésében.

³⁰ A Leeds Reads weboldalának címe: <http://leedsreads.net/tag/review/>

³¹ A program hivatalos ismertetése ezen az oldalon található: <http://summerreadingchallenge.org.uk/about/>

Leeds, Bristol, Wolverhampton és Sheffield könyvtárai részletesen kitérnek arra, hogy milyen ingyenes, kedvezményes vagy teljes áras szolgáltatásokat biztosítanak tanárok, iskolák és oktatási szakemberek számára. Szinte az összes könyvtár az imént említett négyen kívül is felhívja a figyelmet arra, hogy várja a könyvtárba látogató osztályokat, Newcastleben például könyvtárhasználati óra igénybevételére is van lehetőség. A Library School Service az iskolai könyvtárak támogatását tűzte ki célul olyan szolgáltatások biztosításával, mint az iskolai könyvtárak számára összeválogatott könyvcsomagok, melyek megrendelhetőek, valamint tanfolyamok és kurzusok biztosítása, melyekre iskolai könyvtárosok és tanárok jelentkezését is várják. A tanfolyamok olyan témaköröket dolgoznak fel, mint a gyerekek információszerzési képességei, a könyvtár menedzselése, a könyv és az olvasás népszerűsítése. A szolgáltatás egyes elemeiben a könyvtárosok vállalják, hogy elmennek az iskolai könyvtárakba, ahol közösen az iskolai könyvtári személyzettel új könyvtár-politikát, stratégiai tervet, működési szabályzatot állítanak össze, rendszerezik az állományt és könyvvásárlási tanácsokat is adnak.

Ahogy már említettem a szolgáltatás térítési díjas, mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy milyen lehetőségeket jelenthet az iskolai könyvtárak számára. Valójában felfoghatjuk úgy, mint egy hosszú távú befektetést, melyre megéri költeni.

A könyvtárak és a felnőttek

Angliában számtalan módja van annak, hogyan szolgálják ki a felnőtt állampolgárok könyvtárhasználati igényeit, azonban az általam megfigyelt könyvtárakban négy alapszolgáltatás mindig jelen volt: 1. a foglalkoztatottság segítése, álláskeresés, pályakezdés; 2. az üzleti élet támogatása (például vállalkozások létrehozása és fenntartása); 3. az egészséges életmód szolgálata; 4. az idős generáció számítógép és internet ismeretének a bővítése.

Számos könyvtár biztosít hagyományos és online dokumentumokat valamint tanfolyamokat mind pályakezdőknek és álláskeresőknél, mind egyéni vállalkozóknak és üzletembereknek. Több helyen tanfolyam keretében tanítják meg a munkakeresés és önéletrajz írás fortélyait, és arra is van eset, hogy a könyvtáron keresztül lehet olyan hírlevélre feliratkozni, melyben álláslehetőségek vannak. Newcastle olyan program megvalósításába kezdett bele 2012-ben, amely még Angliában is újdonságnak számít. A város könyvtárai összefogtak a British Library-val, a Newcastle University-vel és a Northumbria University-vel

annak érdekében, hogy kialakítsanak egy Londonon kívüli központot³², ami segíti a vállalkozók, üzletemberek és ezáltal vállalkozásaik, cégeik fejlődését és sikerességét. Jóllehet a public libraryknak mindig is feladata volt a gazdasági élet, az egyén boldogulásának ilyen jellegű támogatása, ám az internet segítségével merőben új elemek, tartalmak, szolgáltatások kerültek e tevékenység fókuszába. Nemcsak maga a kezdeményezés újszerű, hanem az is, hogy míg korábban a business service nevet viselő szolgáltatás többnyire a cégjegyzékek és a törvények összegyűjtéséről és az abból történő tájékoztatásról szólt, addig a mai újszerű szolgáltatások már az egyének képességeit fejlesztő forrásokat és a sikerességhez vezető ismeretek tárházát is biztosítják. Az üzleti tájékoztatás és kutatás mostanra tanácsadó, javalló tevékenységet lát el. Business Fact Sheets nevű tájékoztatás hasonlóan az üzleti információkat igyekszik biztosítani felhasználói számára. Ezekről az információkról az interneten közzétett broszúrákból lehet többet megtudni.

A könyvtár ingyenes előadásokat tart pályakezdőknek és munkanélkülieknek arról, hogyan kell megfelelő önéletrajzot készíteni, milyen a sikeres állásinterjú, hol és hogyan keressünk munkahelyet. A tagkönyvtárak közül négyben hetente van lehetőség elmenni ezekre a találkozókra. A könyvtárak a Newcastle Futures-el – szabadfordításban a jövő Newcastle-je vagy Newcastle jövőjének felel meg – partnerkapcsolatban működtetik ezt a szolgáltatást. Londonban a városi könyvtárhálózat keretében a Guildhall Referenz Könyvtárban külön üzleti részleg működik, ami ennek megfelelően munkaerő piaci, valamint az üzleti kérdésekkel foglalkozik, tanfolyamokat szervez és előadások tart.

Napjaink egyik divatos, egyben hasznos témája az egészséges életmód, mely mára a helyes táplálkozás és a mozgás mellett az egyén fizikai, lelki és mentális problémáival is foglalkozik. Mivel az emberek hétköznapijainak szerves része lett az egészséges, harmonikus életszemlélet, valamint gyakran minisztériumok és nemzetközi szervezetek hatáskörébe is beépült, ezért a könyvtárak is foglalkoznak a témával. Newcastle-ben külön gyűjtemény várja a felhasználókat, Wolverhamptonban a Macmillan fiókkönyvtár információs részleget működtet azok számára, akik betegségekkel, szorongással küzdenek, és többet szeretnének tudni a vélt vagy valós problémákról. A betegségek lehetnek lelki eredetűek, kapcsolódhatnak étkezési zavarokhoz, konfliktuskezelésekhez és társas kapcsolatokhoz is. Több könyvtárban könyvlisták és linkgyűjtemények segítségével lehet folytatni a kutatást. Surrey könyvtárai

³² Az alábbi linken üzemel a Business and Intellectual Property Advice szolgáltatás: <http://www.bipcnewcastle.co.uk/>

egészségnapokat is tartanak a workshopok gyakran fél naposak is lehetnek, foglalkoznak a rákkal, a cukorbetegséggel és az egészséges ételszemlélettel is.

Nem véletlen, hogy bizonyos országokban szűkülni látszik a szakadék a digitális bennszülöttek és bevándorlók között és az sem, hogy gyakran találkozunk működőképes elektronikus ügyintézással. Angliában a könyvtárak is vállalták azt a szerepet, hogy megtanítsák az idősebb generációkat az IKT eszközök, azon belül is főként a számítógép és az internet használatára. A rendszeres tanfolyamok az alapismereteken kívül bővített tudást is kínálnak a tanulni vágyóknak. A tanfolyamok sok helyen megjelennek ám a legkiemelkedőbb példa Leeds könyvtáraiban található. A gondosan felépített kurzus akár hat szakaszból is állhat; a tanulás olyan alap készségek elsajátításával is kezdődhet, mint az egér és a billentyűzet használata. A tanfolyam különböző szakaszaiban megismerkedhetünk a biztonságos internetböngészéssel, a kisgyermekes családok esetén azon biztonsági beállításokkal, melyek mentése után a gyerekek is szabadon böngészhetnek az internetes tartalmak közt, a programok letöltésével és használatával, az IT eszközök összekapcsolásával és közös használatával (a digitális fényképezőgép és a számítógép, laptop összekapcsolása, scannelés, fénymásolás), személyes és hivatalos email-ek szabályaival, önéletrajz írással, családfakutatással.

A könyvtárak és a programok

A következőkben a teljesség igénye nélkül röviden fogok példát hozni néhány eseményre, melyek a könyvtárakban esetenként rendszeres máskor rendhagyó módon jelennek meg, hogy kielégítsék a városi közösség rekreációs, művelődési igényeit.

Október hónapban Leeds fiókkönyvtárába a Morley Libraryba, a Morley Literature Festival keretében négy alkalommal érkeztek a könyvtárba, írók, költők, illusztrátorok, mesélők. A Crossgates könyvtárba a SaturDads programok keretében szombatonként, apa-fiú napot rendeznek, ahol a meséket olvasnak és kézműves foglalkozást tartanak. Természetesen nem maradhattak el a könyvtárakban a halloweeni programok sem, melyek szintén a mesékről és a játékokról szólnak. Surreyben a rendszeres programok mellett főként író-olvasó találkozókat rendeznek, valamint egészségnapokat és gyerekeknek szánt programokat. Novemberben került megrendezésre a Guildford könyvtárban, felnőttek számára az Adult storytime, melynek keretében felolvasó estek és beszélgetés várták az érdeklődőket. Middlesbrough központi könyvtárában 2012. november 28.-án Agathe Christie & Art Deco

címmel került megrendezésre egy közösségi program. Cardiff Rhydypennau könyvtárában minden hónap utolsó péntekén Coffee morning program megnevezés alatt a könyvtár látogatói összeülnek teázni, kávézni, keresztrejtvényt fejteni, híreket olvasni és kvízt játszani. Novemberben, a központi könyvtárunkban négy alkalommal zenészek léptek fel. Szintén a központi könyvtárban lehet minden hónap utolsó péntekén részt venni azon a foglalkozáson, ahol a 60 év felettieknek tanítják meg, hogyan tudják az internet segítségével kutatni a családjuk múltját. Minden hónap első szombatján scrabble klubot tartanak.

Londonban a Barbican könyvtárban ingyenes kiállítás volt látható november 20.-ig Solti György nemzetközileg Sir Georg Solti néven ismert karmester és zongoraművész emlékeiből és Susan Steggall író és illusztrátor munkáiból.

Sheffield központi könyvtárában október 29.-én egy grafikus, illusztrátor volt a vendég, aki újdonságokat mutatott és ötleteket adott a fiataloknak, hogyan készítsék el saját rajzaikat. Szintén a központi könyvtárban minden hónapban tartanak előadásokat arról, hogyan lehet az ötleteinket és találmányainak szabadalmaztatni. Sheffield két fiókkönyvtára a Stocksbridge és a Chapeltown Library a Griffin Theatre Arts születésnapja alkalmából dráma foglalkozásokat szervezett november elején, ahova főleg hét éves kortól tizenegy éves korig várta a jelentkezőket. November 17.-én a science fiction és a fantasy műfajában tartottak olvasó napot, ahova természetesen vendég előadókat is meghívtak.

Newcastle naptárán látszik, hogy teljes program kínálatuk van novemberre.

A rendszeresen megrendezésre kerülő foglalkozások mellett október óta helyet kap a központi könyvtárban az Anne Frank életéről szóló kiállítás. Gyerekeknek szóló, egy hetes program sorozat került megrendezésre október végén, november elején; a program keretében halloweeni vicces, különleges, rémisztő meséket, történeteket meséltek el és játszottak. November hónapban indították el a téli könyvfesztivált, melynek keretében számos előadót hívtak meg a városba. Ősszel a Harry Potterből ismert Miriam Margolyes látogatott el a könyvtárba, aki nemcsak felolvasott az Alíz Csodaországban című meséből, hanem interjút is adott, melyet a könyvtár blogján lehet meghallgatni.

Ma	◀	▶	2012. november							
v	h	k	sz	cs	p	sz				
28	29	30	31	nov. 1.	2	3				
Exhibition: Anne Frank & [You]						Reading Gro				
Freaks, creatures and mad things!										
	Little Bears C	City Homewo		EE Homewor						
	Memory box	OW Homewo		Reading Gro						
		+4 további esemény		+6 további esemény						
4	5	6	7	8	9	10				
Art and Craft	Little Bears C	City Homewo		EE Homewor		Teenage Writ				
Sunday Art a	Memory box	OW Homewo		Stay and Pla						
		Job club		Memory box						
		Memory box		Newcastle Fu						
		+2 további esemény								
11	12	13	14	15	16	17				
Teenage Rea	Little Bears C	City Homewo		EE Homewor		Reading Gro				
	Memory box	OW Homewo		Reading Gro						
	Murder, Myst	Reading Gro		Stay and Pla						
		Job club		Newcastle Fu						
		+3 további esemény								
18	19	20	21	22	23	24				
Reading grou	Little Bears C	City Homewo		EE Homewor		Reading Gro				
	Coffee and c	OW Homewo		Stay and Pla		Teenage Writ				
	Memory box	Job club		Newcastle Fu						
		Memory box								
		+2 további esemény								
25	26	27	28	29	30	dec. 1.				
	Little Bears C	City Homewo		EE Homewor	Computer ba	Reading Gro				
	Memory box	OW Homewo		Stay and Pla	Computer ba					
		Job club		Newcastle Fu						
		Memory box								
		+2 további esemény								

8. ábra A newcastlei könyvtárak novemberi programkínálata

8. A Salt Lake City városi könyvtár példája

Salt Lake City mellett, hogy Utah állam fő- egyben a legnépesebb városa is. A bemutatáshoz a város központi részét ellátó The Salt Lake City Library System (SLCPL) nevet viselő nyilvános városi könyvtári rendszert választottam, mely egy központi és öt fiókkönyvtárral rendelkezik. Azért választottam ezt a könyvtári rendszert, mert a valóságban ez fedti le leginkább Salt Lake City lakóinak közkönyvtári ellátását, a többi nyilvános könyvtár a város elővárosait és negyedeit kiszolgáló hálózatok.

A már említett módszertani szempontokat figyelembe véve elsőként az elektronikus könyvtári katalógusokról szerzett tapasztalataimat fejtem ki az elemzésben. Az amerikai és angol katalógusok között rendkívül sok hasonlóság van, az ismétlések elkerülése végett most csak azokat az ismereteket osztom meg az olvasóval, melyek újdonságnak számítanak az angol könyvtárakhoz képest.

Ahogy már korábban részleteztem az angolszász területeken sok szabadságot, lehetőséget adnak a felhasználóknak az elektronikus könyvtári katalógusok építésében. A Salt

9.ábra Példa egy rekordhoz rendelt videóról

Lake City városi könyvtár esetében olyan új lehetőségei vannak a felhasználóknak mint a címkék ismertebb nevén taggek hozzáadása a rekordokhoz, a vélemények mellett rövid összefoglalókat, észrevételek és megjegyzéseket lehet írni a könyvről. Mindezek mellett a felhasználó a dokumentumból származó idézeteket is beírhatja és a hozzá kapcsolódó videókat is bemásolhatja.

A keresési lehetőségek számának tárháza kimeríthetetlen, ahogy az angoloknál úgy itt is lehet keresni például hasonló címek, tartalom, közönség és a szerző további művei szerint, azonban jelentős újítás, hogy a felhasználók által hozzárendelt címkék és kategória listák alapján is böngészhetünk. A kategória listák ebben az értelemben azokat a listákat jelentik, melyeket vagy akár más könyvtárak felhasználói vagy a könyvtárak állítanak össze. Például a The Seattle Public Library egy tagja Love it! címmel állított össze egy 28 tételből álló listát, mely a számára legkedvesebb könyveket tartalmazza; vagy a Santa Clara County Library könyvtárosai a 2008-as év legjobb, tinédzsereknek szóló könyveit válogatták össze.

Bár valóban nem szeretném ismételni önmagam, mégis muszáj megemlítenem, hogy természetesen a könyvtárosok által felállított kategóriákban is böngészhetünk. Ezek a listák nemcsak könyveket, hanem videókat, hangos könyveket és e-bookot is tartalmaznak. A kategóriák lehetnek könyves díjak, melyeket nemcsak az Amerikai Egyesült Államokban díjazott könyves listákat tartalmaznak, de lehetnek bestsellerek vagy a könyvtárosok által készített listák gyerekek és felnőtteknek egyaránt több kategóriában is. A keresési és böngészési lehetőségek tehát korlátlanok mindenki megtalálhatja a kedvére való dokumentumot.

Az adatbázisaik minőségi és mennyiségi eltérést kevésbé mutatnak az angol közkönyvtárakéhoz képest, ám felépítésüknek köszönhetően itt sokkal áttekinthetőbb struktúrát tapasztalhatunk. A könyvtár mind a kutatók, mind az általánosabb információkat keresők számára biztosítja a releváns adatbázisokat. A teljesség igénye nélkül néhány példával támasztom alá a leírtakat, olyan kategóriák között kereshetünk mint a „Könyvek és olvasás”, a „Munka és karrier”, de a tudományos jelleget tekintve külön csoportba találjuk a „Tájékoztatás és kutatás”-hoz kapcsolódó adatbázisokat. Ismertebb adatbázis szolgáltató a

honlapján az EBSOhost és a már többször említett Oxford English Dictionary adatbázis, az orvostudomány egyik nagy adatbázisa a Medline Plus is elérhető. Az adatbázisokban való kereséshez minden esetben szükséges megadni az olvasójegy számát vagy egy azonosító kódot és a jelszót.

Habár a könyvtár honlapján nincs feltüntetve, hogy szolgáltatásai közt biztosítja a körzetében a mozgókönyvtári ellátást – feltételezhetjük, hogy nincs ilyen szolgáltatása – ennek ellenére igyekszik minél szélesebb körben eljutni a városi közösségekhez. A Friends névre keresztelt szervezet küldetesként fogalmazza meg a Salt Lake City Public Library System támogatását. Részt vesz az évente kétszer megrendezésre kerülő használtkönyv vásár (a könyveket az Amazon.com oldalról is meg lehet vásárolni) megszervezésében és lebonyolításában, 2009 óta a kisgyermek kortól való olvasóvá nevelést, valamint az iskoláskorú gyerekek könyvtárhasználóvá való nevelést a Best Beginnings Begin with Books és Buddies of The City Library program keretében támogatja. Hasonlóan az Egyesült Királysághoz itt is gondoskodnak a gyerekek és családjuk nyári programjaikról a Kids Summer Reading Program megrendezésével.

A központi könyvtárban üzemelő ajándék-bolt mellett, hogy lehetőséget ad olyan termékek vásárlására, melyekhez más üzletekben nem igen lehet hozzájutni, a könyvtár marketing tevékenységének egyik központja lehet. Főként azért, mert a rengeteg ajándéktárgy mellett – létezik az üzletben kifejezetten a Jane Austen rajongók számára gyártott ajándéktárgyak – a téka logóival ellátott termékeket is megvásárolhatja a felhasználó. Mi lehet nagyobb reklám annál, hogy minden korosztály a könyvtár emblémájával ellátott: bögrékből iszik, hátizsákot hord, tollakkal ír? Láthatjuk tehát, hogy a könyvtár mellett, hogy igényes helyet akar biztosítani a szabadidő eltöltésére, ma már minden alkalmat megragad, azért hogy versenyképes legyen a piaci feltételek mellett.

A weboldalon a különböző korosztályoknak kialakított oldalak lényege, hogy a könyvtárak a szolgáltatásaik összességéből válogassák ki az adott csoportnak a megfelelő, esetlegesen bővítsék azokat. A Salt Lake City városi könyvtár az angolokhoz és – a későbbiekben látni fogjuk, hogy – a legtöbb magyar közkönyvtárhoz hasonlóan három korosztályt különböztet meg: a gyerekeket, a tinédzsereket és a felnőtteket.

A gyerekek oldalán az állandó szolgáltatások mellett általában az éppen aktuális programot vagy új szolgáltatást mutatják a kicsik számára. A katalógusban összeállított könyves listákból itt kifejezetten a gyerekeknek szóló listákat válogatták ki ezzel

megkönnyítve a dokumentumok közötti böngészést. Ugyanilyen válogatás alapján szelektálták az adatbázisokat, melyek többnyire a házi feladatok elkészítésében, a nyelvtanulásban és lexikális tudás fejlesztésében segítik a kisiskolásokat.

Érdekes és izgalmas újdonság, hogy a könyvtárnak van egy saját beszélőbábuja Earl, aki többnyire gyermekkönyv írókkal és illusztrátorokkal készít interjút, amit először feltöltenek a Youtube nevű videó megosztó oldalra, majd a saját oldalukon is közzétesznek. Earl a beszélőbábú meglátogatta már a Natural History Museum of Utah intézményét, ahol interjút készített a múzeum egyik dolgozójával is.

A teljesség igénye nélkül lássunk néhány rendszeres és néhány rendhagyó programot is! Hasonlóan az angol közkönyvtárokhoz a rendszeres programok legnagyobb részét a központi és a fiókkönyvtárakban egyaránt a kisbabákkal, óvodásokkal és iskola előtt állókkal töltött különböző megnevezésű, de lebonyolításában hasonló book time, story time, preschool story time teszik ki. Szombatonként egy órás spanyol nyelvű foglalkozás keretében lehet együtt a család a könyvtárban, ahol olvashatnak és játszhatnak a gyerekekkel. Ugyanakkor ne feledkezzünk meg a már iskoláskorú gyerekeknek alakított napközi jellegű házi feladat klubbokról, ahova egy héten egyszer iskola után tudnak menni, és a kézműves foglalkozásokról sem. Minden hónap első keddjén a Utahi Egyetem fizika tanszékéről érkezik egy oktató, aki a mindennapi dolgokat a fizika törvényeivel demonstrálja a gyerekek számára. A LEAP into Science! program – melynek egyik támogatója a Natural History Museum of Utah – keretében minden hónapban egyszer lehetőség van részt venni egy újabb tudományos interaktív előadáson.

Novemberben több alkalommal az illusztrátor Eleora Nelson tartott művészeti kiállítást és workshopot, még ebben a hónapban a Corinne and Jack Sweet fiókkönyvtárban egy hétvégi program keretében arra ösztönözték a gyerekeket, hogy pénteken „hagyják el” a könyvtárban a plüss játékokat és szombaton a nyitva tartási idő alatt keressék meg az elhagyott játékokat. Ez idő alatt a könyvtárosok képeket készítettek arról hogyan „múlatták át” az éjszakát a plüssök a könyvtárban. A képek ma is láthatóak könyvtár Facebook oldalán.

10. ábra Elhagyott plüssök a könyvtárban

Szintén novemberben tartották meg a Natural History Museum of Utah, a National Science Foundation és a KUED tévécsatorna támogatásával az olvasói maratont. Decemberben több alkalommal több könyvtári egységben mézeskalács díszítéssel egybekötött felolvasást tartottak.

A fiatalok esetében jóval szélesebb körű szolgáltatási lehetőségek közül válogathatnak a könyvtárak. Számukra például létrehoztak egy online platformot, ahova a fiataloknak szánt magazinok digitális másolatait gyűjtik a könyvtári felhasználók számára. A Zinio nevű oldalon az olvasójegy számának és néhány személyes adatnak a megadása után létrejöhet a regisztráció. Ezt követően akár ingyenes alkalmazásként is letölthetik a felhasználók az oldalon megadott IT eszközökre. A könyvtár egyébként az okos telefonok számára is biztosít alkalmazást, így bárhol, bármikor lehetséges a könyvtári katalógus használata, valamint az e-bookok és hanganyagok letöltése.

A könyvtár egy olyan blognak a működtetésébe is belekezdett, ami főként a fiatalságot szólítja meg. A blog a The Alternative Press nevet viselő több ezres könyvtári gyűjteményre épül. A dokumentumok főműfaja a zine megnevezést viseli, mely magazine szóból keletkezett. A zine azoknak a dokumentumoknak az összefoglaló neve, melyek a kreatív ötletek termékei legyen az írott, rajzolt, festett, nyomtatott, ragasztott formában. A blog lényege pedig, hogy minél több ilyen alkotást osszon meg a könyvtár felhasználóival.

Jól tudjuk, hogy a tinédzserek az egyik legnehezebben megnyerhető és megközelíthető közönség. Bár egyre több felnőtteknek szóló eseményen is részt vehetnek, azért mégsem mindegyik nyeri el a tetszésüket, azonban megtalálni a középutat a felnőttek és a gyerekek programjai között nem könnyű feladat. Salt Lake City könyvtárai olyan rendszeres programokat biztosítanak kifejezetten a fiatalok számára mint a tudományos film klub, ahol természettudományi dokumentumfilmeket vetítenek, a sakk klub, ahova kezdők jelentkezését is várják, és ahol egy sakk szakértő segíti a játékot. A könnyedebb kikapcsolódás érdekében a Chapman fiókkönyvtár a Wii nevet viselő videó játékokkal várja az érdeklődőket.

A könyvtár a felnőttek figyelmébe főként a könyvtár hagyományos és digitális gyűjteményeit, online szolgáltatásait ajánlja. Így külön felhívja a figyelmet az e-book, a hangzó anyag és a filmek ingyenes letölthetőségére. Az álláskeresők számára külön munkakereső alkalmazást biztosít, ami gyorsabbá és hatékonyabbá teheti az álláskeresőt. Az adatbázist csak a könyvtár felhasználóinak áll módjukban használni.

A központi és fiókkönyvtárakban rendszeresen rendeznek író-olvasó találkozókat és működnek olvasó klubok, azonban itt témakörök szerint csoportosítják az olvasó klubokat nem pedig korosztályok szerint, ahogyan azt az angol könyvtáraknál tapasztalhattuk.

A könyvtár esemény naptárában közzé-tett adatai szerint a tavalyi évben 3037 eseménynek adott otthont, azokon 125 338 ember vett részt, így egy-egy programon átlagosan 41 ember jelent meg. 1714 alkalommal tartottak a gyerekeknek kézműves foglalkozást, báb előadást és story time alkalmakat, amelyeken 64 773-an vettek részt.

A Cultural and religious pluralism konferenciát november végén, december elején a központi könyvtárban tartották meg, melynek központjában idén a hindu vallás bemutatása állt. A Chapman fiókkönyvtárban decemberben egy online szerepjáték maratont rendeztek, a játék a Dungeon and Dragons nevet viseli. A központi könyvtárban heti rendszerességgel tartanak számítógépes képzéseket, bár a kurzusok felépítésére és rendszerezésére az angol könyvtárakban jobb példákat találhattunk, itt is hasonló szempontok szerint tartják meg az alkalmakat. Megtanítják a Microsoft Word és Excel használatát, az internet történő biztonságos és hatékony keresést és böngészést, valamint az önéletrajzok feltöltését az álláskereső portálokra.

A könyvtárakban különböző témákban megrendezett kiállítások is helyet kapnak. Decemberben nyitották meg a két hónapig tartó fénykép kiállítást a Sprague fiókkönyvtárban Samantha Peterson képeiből. Szintén decembertől lehet megtekinteni a központi könyvtárban a West High School diákjainak a fotóit.

Az amerikai könyvtár egy újabb arcát mutatta meg a közkönyvtáraknak, amellet, hogy sok esetben azonos értékeket vall az angol könyvtárakkal és hasonló szolgáltatásokat lehetett felfedezni gyakran új irányt is mutat. Bár ez csak egyetlen közkönyvtár az Amerikai Egyesült Államok könyvtári rendszeréből, ám ennek ellenére megmutat egy új utat, ami tulajdonképpen középutat jelent a könyvtár személyes és online használata között. Ha valaki a könyvtár felhasználója akkor szinte minden könyvtári szolgáltatást megkaphat online – a könyvtár díjtételeit csak a regisztrált könyvtárhasználók nézhetik meg az oldalon – a mobiltelefonján folyamatosan értesülhet az általános információkról és az újdonságokról egyaránt, a digitális dokumentumokat letöltheti, az eseményekről tájékoztatást kapnak ugyanakkor, ha szeretne személyesen részese lenni a könyvtár életének akkor az ajtó nyitva áll előtte.

9. Magyarország

24 órás könyvtári szolgáltatások a magyar közkönyvtárakban

A magyar közkönyvtárak katalógusai közel sem mutatnak olyan színes képet, mint az amerikai vagy angol közkönyvtárak katalógusai. Az integrált könyvtári rendszereknek a felhasználók szemszögéből a legfontosabb feladatuk a könyvtári állományban történő keresés. Bár e rendszerek mára már kiegészültek felhasználói interfésszel, ahol a könyvtár használója meghosszabbíthatja a kikölcsonzött dokumentumokat, láthatja annak késedelmi díját, és néha még egy saját polcot is készíthet a következő olvasmányok listájából, amit e-mailben elküldhet magának, még sincs olyan érzésünk, hogy teljesen a részesei vagyunk a gyűjteménynek. Figyelemre méltó a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár elektronikus katalógusa, ahol a könyvtárosok gyakran rendelnek borítóképet a rekordhoz, mellékelik a dokumentum kivonatát, a Felkutat menü pont alatt pedig a megadott szempontok szerint automatikus keresést végezhetünk az internetes böngészőkben, a wikipédián és a konyv.ker.eso.hu-n. Bár ezek a keresési opciók még mindig nem teszik lehetővé a könyvtár felhasználóinak részvételét a katalógusban, azonban továbbirányítja őket más web 2.0-ás alkalmazások felé, melyekkel biztosítja a dokumentumhoz való szélesebb hozzáférést és látókört is.

Míg Angliában és Amerikában a felhasználó, amellet, hogy véleményt írhat a könyvről akár ajánlhatja is azt a katalóguson belül, addig Magyarországon több közkönyvtár saját ajánlásokat készít, ahol a könyvtárosok vagy saját véleményüket írják le vagy a dokumentumon található rövid összefoglalót, fűlszöveget másolják be az oldalra, amit végül egy internetes forrással hivatkoznak meg. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Nem unatkozom! címmel könyvajánló blogot készít fiataloknak, mely igényes folyamatosan frissülő képet mutat, azonban a felhasználók aktivitása elmarad az oldalon. Van olyan könyvtár, ahol igyekeznek megszólítani a fiatalokat, hogy írják le saját olvasmány élményeiket, ajánljanak egymásnak könyveket, de kevés a pozitív tapasztalat.

Elkezdhetnénk érveket és ellenérveket gyűjteni az interaktív web 2.0-ás könyvtári katalógusokról, hogy miért működhet külföldön és miért nem működhet Magyarországon, azonban ennek kutatása nem tartozik szorosan az elemzéshez. Viszont ha figyelembe vesszük a hipotézisemet, elgondolkodhatunk azon, hogy vajon nem a népkönyvtári modell szemléletéből adódóan érezzük azt, hogy a könyvtári állomány szent és sérthetetlen, csak a

könyvtáros szakemberek képesek a dokumentumok osztályozására, tartalmi és fogalmi kategóriákba történő csoportosítására.

Ahogy korábban is említettem az adatbázisokról csak említés szintjén a teljesség igénye nélkül írok a kutatásban azzal a céllal, hogy lássuk az általam megfigyelt közkönyvtárak milyen témakörökben biztosítanak online referenz szolgáltatást. A magyar közkönyvtárak rengeteg nemzetközi és hazai adatbázist nyújtanak a felhasználók számára, ezek többsége tudományos jellegű inkább a kutatók számára alkalmasak. Az egyik legnagyobb nemzetközi adatbázis-szolgáltató cég az EBSCO például elérhető a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, a kecskeméti Katona József Könyvtár és a tatabányai József Attila Megyei Könyvtár oldalán is. A legtöbb általános gyűjtőköri hazai adatbázist is megtalálhatjuk a könyvtárak honlapján, ilyenek lehetnek például: a MATARKA, a NAVA, az EPA, a MOKKA, a MEK. Gyulán a Mogyoróssy János Városi Könyvtár könyvtárosai online helytörténeti enciklopédiát készítenek Gyulai Wikik néven, ahol a városra vonatkozó legfontosabb információkat gyűjtik össze. Hasonló szempontok alapján készit évforduló naptárakat a városban történt fontos eseményekről a győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár és Közösségi Tér, a Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ, valamint a kecskeméti Katona József Könyvtár. A tatabányai József Attila Megyei Könyvtár sajátkészítésű adatbázisai dráma-, novella- és verselemzéseket, helyismereti és biográfiai anyagokat, ismereteket és dokumentumokat tartalmaz. Ezen adatbázisok mindegyikét a könyvtár munkatársai töltik fel anyagokkal, utóbbi esetében például több nyomtatott bibliográfiát digitalizált a könyvtár annak érdekében, hogy azokat online platformon is eljuttassa a honlap és a könyvtár használói számára.

Az általam vizsgált legtöbb magyar közkönyvtár honlapján általában széles linkgyűjtemény kínálat várja a felhasználókat, ugyanakkor vannak olyan oldalak is, ahol a várossal kapcsolatos információs linkeket sem teszik közzé. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár rendelkezik az egyik legnagyobb linkgyűjteménnyel, azonban ezek megtalálása az oldalon felér egy ügyességi játékkal. A szekszárdi Tolna Megyei Illyés Gyula Könyvtár főleg a könyvtárral és könyvtáros szakmával kapcsolatos linkeket gyűjtötte össze, így a hazai elektronikus könyvtárak online elérhetősége mellett a Tolna megyében található könyvtárak honlapjait és könyvtárosoknak szánt szakmai oldalakat találjuk meg. A győri Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár és Közösségi Tér, valamint a gyulai Mogyoróssy János Városi Könyvtár sokkal több naprakész, aktuális információt, hírt és kulturális programot próbál kínálni. A legnagyobb gyűjteményt a gyerekeknek és a fiataloknak összeállított hasznos

információkkal feltöltött oldalak és kikapcsolódásra alkalmas linkek jelentik. A kisebbek számára ezek lehetnek mesével, gyermekzenével foglalkozó, online játékokat gyűjtő és a kreatív gondolkodást segítő honlapok, a kamaszok számára az őket foglalkoztató problémák fórumai, könyv és filmajánló weblapok. A Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár és Közösségi Tér egyik kezdeményezése, hogy a gyerekek számára működtet a honlapon linkmegosztó szolgáltatást, melynek lényege, hogy a könyvtárosok a gyerekekkel együtt növeljék a különböző témakörökben fellelhető linkek számát, azonban ezeknek a száma igen alacsony.

Az online tájékoztatás egyik legnagyobb problémáját a 24 órás online jelenlét jelenti. Hazánkban sem létezik igazán jó megoldás erre a problémára, bár a LIBINFO megpróbálja biztosítani az online referenzs szolgáltatást az ország teljes lakossága számára mégsem elég gyors, inkább összetettebb kérdések megválaszolására és bár túlzással, de esetenként kisebb szakirodalmi bibliográfiák összeállítására alkalmas. A közkönyvtárak esetében a legbiztosabb online tájékoztatás formáját az elektronikus levelezés jelenti, a Mogyoróssy János Városi Könyvtárban Gyulán létezik egy chat ablak, melyen keresztül a könyvtár nyitvatartási idejében kérdéseket lehet intézni a könyvtároshoz, azonban gyakran látjuk offline állapotban a szolgáltatást. A győri városi könyvtárban, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban a privát e-mail elküldése mellett lehetőség nyílik kérdésfeltevésre az oldalon is, amit viszont mindenki látni fog.

Kecskeméten digitális formában is elérhető ajánló bibliográfiákat tesznek közzé, valamint Tudástárak név alatt egy előre elkészített tájékoztató felületet szolgáltatnak a felhasználóknak, ahol például Katona Józsefről és Kodály Zoltánról gyűjtöttek szakirodalmi forrásokat. Ezek a tudástárak és saját készítésű adatbázisaik mind szubjektív szempontok szerint kaptak helyet a honlapon. Nemcsak szakirodalmi, hanem internetes forrásokat is közzé tesznek a tudástárakban, melyekről elmondható, hogy a könyvtár által végzett szubjektív válogatás alapján kerültek fel a honlapra. Nyíregyházán, Tatabányán, Szekszárdon, Győrön és Gyulán is készítenek elektronikus vagy digitális könyvtárakat, melyeket a honlapon tesznek elérhetővé. A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban Nyíregyházán két digitális gyűjteményt szolgáltatnak. A Hangsúly Digitális Archívum (Hangos irodalmi és művészeti folyóirat digitális archívum) a rádiófelvételeit tette elérhetővé a nyilvánosság számára, míg a Merla (Megyei Elektronikus Repozitórium és Lelőhely Adatbázis) egy TÁMOP projekt eredményeként létrejövő digitális könyvtár, mely a Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei székhelyű könyvtárak együttműködéséből jött létre, és multimédiás, valamint nyomtatott formában megjelent digitalizált dokumentumokat használhat a felhasználó. A József Attila

Megyei Könyvtárban Tatabányán E-könyvtár, valamint E-hírlaptár néven működik a két helytörténeti adatbázis, Győrött szintén helyismereti gyűjteményen alapuló elektronikus könyvtárat építenek 2010 óta, melyet a kutatás ideje alatt nem tudtam megtekinteni. A Tolna Megyei Illyés Gyula Könyvtárban Szekszárdon bár tesznek közzé digitalizált anyagokat, azokat mappába gyűjtve feltöltik egy fájlserverre, aminek képi megjelenítése olyan, mintha az otthoni számítógépünk mappáit nyitnánk meg.

A megfigyelésen alapuló összehasonlítás jól mutatja azt, hogy valóban sok a hasonlóság a hazai és a külföldi közkönyvtárak szolgáltatásai között. Ezáltal igazolást kaptunk a kutatás bevezetőjében megfogalmazottakról, miszerint nemcsak a népkönyvtári modellből származó szemléleti sajátosságok voltak jelen a magyar könyvtárügyben. Akkor miért fogalmaztam meg a hipotézisemben, hogy ma is érezhetjük a közkönyvtárak szolgáltatásain a népkönyvtári modell sajátosságait?

Az online könyvtári katalógusok fejlesztése során folyamatosan ragaszkodunk hozzá, hogy legalább ez az egy szolgáltatás „maradjon” a könyvtáros szakma szűk körein belül. Ne kapcsolódjon össze könyves webáruházakkal, internetes forrásokkal és a felhasználókkal sem. Közzé-teszünk adatbázisokat, azonban a legtöbb adatbázis tudományos jellegű. Angliában a közkönyvtárak weboldalán munkakereséssel, KRESZ tesztekkel és állampolgársági vizsga kérdéseivel kapcsolatos adatbázisokat is elérhetővé tettek az emberek számára, míg itthon főként speciális ismereteket tartalmazó adatbázisokat találhatunk. Ami nem feltétlenül jelent problémát, sőt bizonyos esetekben előnyt és sok segítséget jelent egy-egy felhasználónak, de talán mégsem használnák annyian, mint azt az adatbázist, ahol az álláskereséssel kapcsolatos legfontosabb információkat gyűjtik. A közkönyvtárak elektronikus és digitális könyvtárai elkezdtek a helyismereti dokumentumok digitalizálását, azonban ezek gyakran erősen válogatott műveket jelentenek, számuk csak a pár száz nagyságrendet éri el, sokszor a munka is leállt. Szinte mindegyik könyvtár külön oldalként építi be a könyvtár weblapjára az évforduló és esemény naptárakat, melyek a nemzetközi világnapokat és a városban történt nevezetes évfordulókat tartja számon. Ez nem jelenti azt, hogy nem használható a szolgáltatás, azonban a táblázatban összeállított évszámokkal és esemény leírásokkal nem jut előrébb a felhasználó. Az angol példákkal élve sokkal több érdekességet és újdonságot rejt egy online helytörténeti fotóalbum összeállítása egy képmegosztó oldalon, mint egy táblázat megszerkesztése az oldalon.

Ugyanakkor ne feledkezzünk meg a másik oldalról sem, a felhasználókról. Hiszen az, hogy a könyvtár elérhetővé teszi számukra a web 2.0-ás alkalmazásokat a katalógusban esetleg közös munka nyomán próbál meg új szolgáltatásokat építeni nem jelenti azt, hogy a könyvtár használója élni fog a lehetőséggel. Több könyvtár honlapján meg van a lehetőség a hozzászólásra, a véleménynyilvánításra. Például a Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár és Községi Tér gyermekkönyvtári oldalán a fiataloknak beszélgető fórumokat nyitottak, amellet, hogy hozzászólások száma igen csekély volt már hónapok óta senki nem írt az oldalra. Miért lehet ez? Jómagam meglátása szerint vannak emberek, akik nem vesznek tudomást a könyvtárakról és a társadalomban betöltött szerepükről. Akik használói a könyvtárnak gyakran csak a könyveket látják benne, a rengeteg ismeretanyagot, néha felfedeznek egy-egy kulturális programot, ami lehet egy kiállítás vagy író-olvasó találkozó. A honlapot pedig szinte csak a katalógus és nyitva-tartási idő megtekintése miatt használják. Számomra ez is csak azt támasztja alá, hogy nem volt személyes, meghatározó élményük a könyvtárral és nem alakult ki egy széles könyvtárhasználói bázis, aki szívesen osztja meg a kulturális élményeit.

Példák a mozgókönyvtári ellátásra

A kutatásomnak nem témája a mozgó könyvtári ellátás rendszerének és helyzetének ismertetése, azonban az angol közkönyvtárak vizsgálatakor kiemeltem néhány példát arra vonatkozóan milyen könyvtári szolgáltatásokat biztosítanak a térség lakói számára. Ennek figyelembevételével nem tehetem meg, hogy röviden nem térek ki a magyar közkönyvtárak példáira.

Az 1997. évi CXL. törvény a nyilvános könyvtári ellátásról meghatározza, hogy a megyei könyvtárnak kötelessége gondoskodnia a megyében élők könyvtári ellátásáról. A kutatásomban több megyei könyvtár kapott helyet, melyek központi szolgáltató helyet biztosítanak a kistérség meghatározott településein. Legfontosabb feladataik közt szerepel az állományépítés, a térség dokumentumokkal való ellátása, a közös katalógus és adatbázis építés, az egységes szolgáltatások biztosítása, a rendezvények és programok szervezése, a könyvtárközi kölcsönzés és az információszolgáltatás.

Magyarországon is találkozhatunk azzal az angol közkönyvtárakban bevett gyakorlatnak számító mozgó könyvtári ellátással, amely a mozgásukban és személyes használatukban korlátozottak könyvtári ellátását biztosítja. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Budafoki fiókkönyvtára a pesti Erzsébeti önkormányzat Gondozási Központjával

együttműködve ingyenesen szállítja házhoz a kért dokumentumokat. A Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban Nyíregyházán 2005 óta működik a „Könyvet házhoz” szintén ingyenes szolgáltatás, mely az előző példához hasonlóan a város lakói számára biztosítja, hogy házhoz viszi a kölcsönözni kívánt olvasmányokat.

A magyar közkönyvtárak szerepe az állampolgárok életében

A public library modell jegyében a nyilvános közkönyvtárak már a XIX. században az életen át tartó tanulás intézményesült formáinak az egyik fajtái voltak. A felhasználói közönséget a város polgárai jelentették, ennek megfelelően természetes volt a gyermek- és ifjúsági részlegek kialakítása a könyvtár épületében. Azoknál az országoknál, melyek a népkönyvtári modell szemléletében kezdték meg a könyvtári-hálózatuk kiépítését később jelenik meg a könyvtári állomány korosztályonkénti elkülönítése.

Ma már minden ország könyvtárpolitikája egyetért abban, hogy egészen kisgyermek kortól elengedhetetlen az életen át tartó olvasóvá és a könyvtárhasználóvá nevelés. A könyvtárak ezeket az elveket szem előtt tartva építik az állományukat és vállalják az intézményre szabott feladatokat, azonban még így is akadnak megoldásra váró problémák. A következőkben a magyar közkönyvtárak szolgáltatásainak példáin keresztül mutatom be, hogy a népkönyvtári modell szemléletének fényében megkezdett munka, majd egyre inkább a public library modell felé forduló fejlesztések mára hogyan mutatkoznak meg a hazai könyvtárak szemléletben.

A könyvtárak és a fiatalok

Az angol közkönyvtárakhoz hasonlóan hazánkban is egyre népszerűbbek a könyvtárakban megtartott baba-mama foglalkozások, sajnos nem minden központi és

11. ábra Ringató foglalkozás a tatabányai könyvtárban

fiókkönyvtárban van lehetőség a megrendezésére, de egyes könyvtárak alternatív megoldásokat is biztosítanak. A Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár több fiókkönyvtárában és a központi épületben található Sárkányos Gyerekkönyvtárban rendszeres programnak számítanak a baba klubok, ringató és zenés gyermekfoglalkozások. Rendhagyó eseménynek

számított az újpesti fiókkönyvtárban a Malko Teatro „Fonalmese – A mese fonala” című

bábjátéka és a Sárkányos könyvtárban a Budapest Bábszínház előadása. A honlapon közzétett információk alapján két könyvtárban rendszeres kézműves foglalkozás várja a kicsiket, míg decemberben egy alkalommal Csányi Katalin babzsákkészítő tartott előadást és kiállítást. A Katona József Könyvtárban Kecskeméten heti rendszerességgel kerül megrendezésre a mesével, mondókákkal, zenékkal egybekötött program, továbbá a Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtárban Nyíregyházán is több alkalommal tartanak ölbeli játéklklubot. Szekszárdon novemberben és decemberben egy-egy alkalommal került megrendezésre a családi meseest, ahol mindkét alkalommal vendéglőadó olvasott fel. Győrben egy alternatív megoldást választottak a honlapjukon teszik közzé a Gyermek Házában megrendezésre kerülő kicsiknek szóló programokat.

Az iskolás korú gyerekek számára a rendszeres programok mennyisége csökkenni látszik; Szekszárdon például meghirdették a heti rendszerességgel megrendezésre kerülő táblajátékos klubot, de hozzá teszik, hogy csak elegendő jelentkező esetén fogják megtartani, ellenben a Mogyoróssy János Városi Könyvtárban Gyulán sakk sulis foglalkozást tartanak minden szerdán, valamint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár Bíró utcai fiókkönyvtárában tudós klub várja a kisiskolásokat. A Móricz Zsigmond Városi Könyvtárban Tatán Kamaszpanasz sorozat indult októberben, mely főként kamaszoknak szól és a kamaszkori problémákkal foglalkozik, azonban a sorozat folytatásáról nem található információ a honlapon, sem a novemberi sem a decemberi naptárban nincs feltüntetve egy újabb előadás időpontja. Az FSZEK Budafoki fiókkönyvtárában novemberben Kamaszidő néven kezdődött hasonló programsorozat, melynek céljai közt szerepel, hogy a könyvtárat mint közösségi és kulturális teret kívánja népszerűsíteni a fiatalok körében. A gyulai Mogyoróssy János Városi Könyvtár honlapján óvodásoknak, valamint alsó és felső tagozatosok számára állítottak össze programsorozatokat, melyeket pedagógusok és szülők figyelmébe ajánlanak. Azonban azt is feltűntetik, hogy aki szeretné igénybe venni a szolgáltatást annak jelentkeznie kell, vagyis ezeket a foglalkozásokat nem jellemzi a rendszeresség ezenkívül feltételezhetjük, hogy főként egy-egy iskolás csoport figyelmébe ajánlják őket. A leggyakoribb felhívást a mese -, próza- és versmondás, valamint a különböző olvasásfejlesztéssel, valamint irodalmi témákkal egybekötött verseny és pályázati kiírások jelentik, ezekre kisebb, nagyobb számmal mindig vannak jelentkezők. A könyvtárak általában nyilvánosságra hozzák a pályamunkákat és a győztesek neveit.

Ahogy az angol közkönyvtáraknál úgy hazánkban sem maradhettek el az ősz és a tél, később pedig a karácsonyi várakozás alkalmából megrendezett kézműves foglalkozások, melyek kivétel nélkül mindig nagy örömet és élvezetet jelentenek a gyerekek számára.

12. ábra Kézműves foglalkozás Tatabányán

Sajnos nem mindenhol képesek fenntartani ezeket a rendezvényeket, gyakran pedig érdeklődők sincsenek, mégis azt a legszomorúbb látni mikor a gyerekeknek szánt programok legutolsó bejegyzései már több mint fél évesek.

A könyvtárak és az iskolák

Az iskoláknak és a könyvtáraknak szervesen együtt kell működniük a gyerekek tudásának, ismeretanyagának, készségeinek és kompetenciáinak fejlesztésében. Ez a feladat úgy tud megvalósulni, ha könyvtárosok és a pedagógusok is nyitottak egymás munkája iránt. Nem véletlen, hogy a legtöbb közkönyvtár biztosítja a könyvtárlátogatást, a könyvtárhasználati órákat és a rendhagyó tanórák helyszíneit is. Azonban az iskolák vagy nem tudnak a lehetőségeikről, vagy nem akarnak élni vele.

A győri könyvtár kifejezetten kéri és javasolja a tanároknak, hogy bátran adjanak kutató munkát a fiataloknak és ösztönözzék őket a könyvtárhasználatra. A könyvtár 2009 decemberében egy kérdőíves felmérést végzett a Kölcsey Ferenc Általános Iskola és a Szabadhegyi Közoktatási Központ pedagógusai körében, melyben arra kereste a választ, hogy mivel tudná fejleszteni a könyvtár a szolgáltatásait. A kérdőív alapján kiderült, hogy a pedagógusok nyitottak a gyakorlati könyvtárhasználati órákra és az interaktív író/költő és olvasó találkozókra. Ugyanakkor arra a kérdésre, hogy mely szolgáltatásokat veszik igénybe a könyvtárhasználati, könyvtár bemutató, szaktárgyi órákat nyolcan maximum tízen említették. A megfigyelt tíz magyar közkönyvtár közül a veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár több közoktatási intézménynek biztosít rendhagyó tanórákat köszönhetően a megnyert TÁMOP pályázatoknak. Jelenleg óvodásoknak, alsó tagozatosoknak, gimnazistáknak és szakiskola diákjainak is tartanak foglalkozásokat. Ezek főként szövegértést fejlesztő képzések, kézműves foglalkozások és olyan havonta megrendezésre kerülő szakkörök, melyek meghatározott témákra épülnek. Az órák nem nyilvánosak, óvodai és iskolai intézmények csoportjai vesznek részt rajta. A Mogyoróssy János Városi Könyvtárban Gyulán, a József Attila Megyei Könyvtárban Tatabányán és a Móricz Zsigmond Megyei Könyvtárban Nyíregyházán rendkívül népszerű a rendhagyó irodalom és történelem órák megtartása egy-

egy vendéglőadóval, bár a foglalkozások nem kizárólag iskolásoknak vannak meghirdetve gyakori tapasztalat, hogy a pedagógusok élnek a lehetőséggel és elviszik a gyerekeket az előadásokra.

13. ábra Rendhagyó irodalomóra a gyulai és a miskolci könyvtárakban

Programok és rendezvények a város polgárai számára a közkönyvtárakban

Hazánkban is felismerték a generációs, valamint társadalmi különbségekből adódó digitális szakadékot és a vele járó problémákat, bár még nem létezik jól kiépített intézményesített rendszer, mely segítséget jelenthet a szakadék csökkentésében, mégis találkozhatunk néhány működő közkönyvtári példával. Az FSZEK Sétáló utcai fiókkönyvtárában térítés ellenében és a Szabó Lőrinc Könyvtárban, mely a Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ tagkönyvtára kezdő számítógépes tanfolyamokat tartanak. Az Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézetben egy TÁMOP pályázatnak köszönhetően 2011-ben januártól-októberig lehetett részt venni számítógép-használati kurzusokon. A tanfolyamok időtartamát a Sétáló utcai és a veszprémi városi könyvtár is 20 órában határozta meg.

Több közkönyvtárban a felnőttek számára is alakítottak klubokat, melyek gyakran különböző témákra épülnek végső céljuk mégis csak az, hogy a könyvtár használóit közösségé formálja. Ilyen jellegű találkozók keretében valósulhatnak meg például a nyelv klubok. Az FSZEK Bíró utcai könyvtárában német, angol és olasz nyelvű társalgási klubok összejöveteleire havonta egyszer kerül sor. A veszprémi Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézetben német és francia nyelvi klubokat, míg a miskolci Szabó Lőrinc Könyvtárban német és angol nyelvi klubokat tartanak. A Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ egy-egy tagkönyvtárában heti rendszerességgel rendezik meg nyugdíjas klub és a nagy torna foglalkozásait. A FSZEK Rákosfalva park fiókkönyvtárában ezoterikus, életmód és jelen-lét klubok várják az érdeklődőket. A József Attila Megyei Könyvtárban

Tatabányán rendszeresek az ÖKO-estek, melyek keretében a könyvtár használói a környezetvédelemmel kapcsolatban hallgatnak meg vendégelőadókat. A Petőfi Sándor Könyvtárban, mely a miskolci városi könyvtár egyik tagkönyvtára zenei sorozatot tartanak Bócz Sándor zenetörténész előadásával.

A következőkben a közkönyvtárak azon rendezvényeiből hozok példákat, melyeket rendhagyó módon egy-egy alkalommal rendeznek meg, mégis fontos szerepet vállalnak a város kulturális és közösségi életében. Hol kisebb, hol pedig nagyobb számban találkozhatunk a könyvtárakban időszaki kiállításokkal, melyek szabadon megtekinthetők a könyvtárakban. Mind a kiállítások, mind közkönyvtárak szempontjából a teljesség igénye nélkül emelném ki a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ példáját a kutatásban, melyek nemcsak a központi épületükben, hanem fiókkönyvtáraikban is gyakran tartanak kiállításokat. Ezek lehetnek fotó, képeslap, könyv, festmény, gyakran különböző egyéb tárgyi emlékek kiállításai, de kapcsolódhatnak egy esemény évfordulójához vagy egy híresebb ember életútjához is.

Rendkívül gyakoriak a könyvbemutatók, író-olvasó találkozók és meghívott vendégekkel tartott előadások meghatározott témákban. Néhány példát kiemelve

14. ábra Könyvbemutató a miskolci könyvtárban

novemberben a Szabó Lőrinc fiókkönyvtárban Miskolcon Benkő László író volt a vendég, míg szeptemberben a Tompa Mihály fiókkönyvtárban a könyvtár névadója születésének 195. Évfordulója alkalmából tartottak előadást és megemlékezést.

A Mogyoróssy János Városi Könyvtárban Gyulán az őszi hónapokban több

emlékversenyt, vetélkedőt és rendhagyó irodalom és történelem órák voltak, továbbá emlékesteket rendeztek például Simonyi Imre és Erkel Ferenc tiszteletére is, ezen kívül felolvasóestekre is sor került, ahol vendégelőadók olvastak fel és tartottak előadást az adott témában. A Katona József Könyvtárban Kecskeméten októberben egy nap a londoni olimpia jegyében telt, napközben a Kecskeméti Olimpiai Barátok Bóbis Gyula Körének egy tagja mesélt olimpiatörténeti érdekességeket, majd délután Berki Krisztián olimpiai bajnok tornász volt a vendég. Az ősz során sor került a Katona József Napok ismeretterjesztő előadássorozatára is. Hadd emeljem ki a Kecskeméti Rendőrkapitányság közreműködésével megtartott előadást is, melynek címe „A valós élet és az internet rejtette veszélyek”. Ehhez kapcsolódóan említtem meg a Móricz Zsigmond Városi Könyvtárban Tatán megtartott

bűnmegelőzési előadást, mely egy TÁMOP pályázatnak köszönhetően a Jogi Estek programsorozata keretében valósulhatott meg az Őszi Könyvtár Napok során.

Amikor a magyar közkönyvtárak szolgáltatásait kutattam nem az volt a cél, hogy hibákat keressek, hogy negatív példákat emeljek ki. Hiszen valójában a felsoroltak között nincs is rossz szolgáltatás. A cél az volt, hogy bemutassam az adott országok közkönyvtári szolgáltatásai között jelen lévő hasonlóságokat, illetve a különbségeket, melyek hipotézisem alapján – többek között – a közkönyvtári modellek szemléleti különbségeiből fakadnak. Ha figyelmesen elolvastuk a példákat érezhettük, hogy nagyon sok a hasonlóság az angol, az amerikai, valamint a magyar közkönyvtárak között. Mind három országban érvényesül a korosztályonkénti szolgáltatások megkülönböztetése, melyek többnyire a honlapokon is megjelennek. Általánosan elfogadott tény, hogy a közkönyvtáraknak már csecsemőkortól jelen kell lennie a polgárság életében. Magyarországon sok közkönyvtárban vannak jelen a baba-mama foglalkozások, de ezek még mindig nem jelennek meg minden közkönyvtárban és főként nem a fiókkönyvtáraikban. Az óvodás- és iskoláskorú gyerekeknek szánt programok közt egyre több különbséget fedezhetünk fel. Nemcsak a rendezvények számának csökkenése tűnhet fel a magyarországi közkönyvtárak esetében, hanem a programok sokszínűségének és a jellegének a különbségei is. Angliában rendkívül népszerű, hogy az esemény keretében valamilyen módon megpróbálják fejleszteni a gyerekek készségeit, képességeit. Így például az író klubok keretében a kreativitás és a képzelőerő kap hangsúlyt, az olvasó klubokban a szociális készségek kerülnek előtérbe, megtanulják végig hallgatni a másik véleményét közbeszólás és ítélezés nélkül. A különböző olvasói versenyek a szövegértés fejlesztése mellett újabb olvasmány élményeket biztosítanak, valamint fair play versenyszellemre tanítják a gyerekeket. Az olyan rendhagyónak számító programok, mint például a számítógépes játékok bemutatása és tesztelése pedig a könyvtárak kikapcsolódásra alkalmas képét mutatják meg a gyerekeknek.

Ezzel szemben itthon sokkal több meghívott vendég tart meghatározott témákban előadásokat ezek szólhatnak kamaszkori problémákról, de lehetnek rendhagyó tanórák is. Általános tapasztalat, hogy fiatalokat sokkal nehezebben tudják a könyvtárba csábítani mind a tanulás, mind pedig a szabadidő eltöltése végett, így az előadások alkalmával gyakran iskolai csoportokkal töltik meg a termet. Ennek ellenére mégsem tapasztalható kidolgozott együttműködés a közkönyvtárak és az iskolák között ez persze nem jelenti azt, hogy egyáltalán nem létezik kooperáció a két intézmény között.

Míg külföldön inkább a mindennapi életben való boldogulás kerül előtérbe a felnőttek számára biztosított szolgáltatások között, addig hazánkban sokkal jellemzőbb a művelődési igények kiszolgálása. A művelődési igények alatt ez esetben azokat a programokat értem, melyeknek inkább tanítói célzatuk van a felhasználó számára. Az angol és amerikai könyvtáraknál sokkal nagyobb hangsúlyt kap a könyvtáraknak azon szolgáltató szerepe, mely a felhasználó igényeinek elébe megy, ha szükséges előfordulhat, hogy térítés ellenében teszi mindezt. Hazánk könyvtáaira kevésbé jellemző a kezdeményező, újító szerep a szolgáltatásaik többnyire a könyvtárakban található dokumentumokkal köthetjük össze. Angliában például a közgyűjteményekkel kart karba öltve igyekeznek minél célzottabb szolgáltatást biztosítani a felhasználóiknak. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy míg külföldön a fiókkönyvtárak is önálló könyvtári egységként képesek működni és szolgáltatásokat biztosítani a térség lakói számára, addig Magyarországon a központi épületé a legfontosabb szerep.

10. A kutatás eredményei és a hasznosíthatósága

A kutatásom meglehetősen hosszú utat járt be: a XIX. századi polgárosodás eredményeként létrejövő egyetemes változások az országok könyvtárpolitikáját is érintették, a két közkönyvtári modell közt kialakuló különbségek pedig az országok könyvtárügyében is eltéréseket eredményeztek. Angliában és Amerikában hamar felismerték, hogy melyik úton kell elindulniuk. A public library modell jelentette a kiinduló pontot, a koncepcionális alapot; ezt követően már szinte csak annak fejlesztésére és aktualizálásra volt szükség. A szinte folyamatosnak nevezhető progresszív, a gazdag innováción alapuló fejlődés még ma is tart, bár ezeket az országokat sem kerülték, kerültek el azok a problémák, amelyek a nemzeti könyvtárügyükre is hatással lehetnek, ám ennek ellenére a szemlélet adott. Ezzel szemben Magyarországon folyamatos útkeresés állt és áll még fent ma is, így elmarad a biztos alapokon történő építkezés.

Nem szándékunk, hogy mintegy versenyt kreáljunk a public library és a népkönyvtári modell között, és főként nem mondhatjuk azt, hogy az egyik jobb vagy rosszabb a másiknál, hiszen két különböző szemléletmódról beszélünk. Bár az kétségtelenül igaz, hogy a public library modell sokkal rugalmasabb, ezáltal sokkal könnyebben tart lépést a világban megjelenő változásokkal. Talán éppen ebből adódik, hogy az angolszász területeken és Skandináviában még ma is egyértelműen felfedezhetjük a XIX. századi public library modell

ismertetőjegyeit, valamint, hogy könyvtáraknak továbbra is fontos szerepük van az ország lakóinak életében.

A kutatásomban én sem szerettem volna versenyhelyzetet kialakítani a három ország között, csupán azt vizsgáltam, amint azt a címben is olvashatjuk, hogy a szemlélet vagy a lehetőség korlátjai okozzák a különbséget az országok közkönyvtárai között. Az előfeltevéseim és a kérdésekre kapott válaszok igazolták a hipotézisemet, mely szerint a két közkönyvtári modell hatásai ma is érzékelhetőek a könyvtárak szolgáltatásain és szemléletükön. Így megállapítható, hogy valóban érezhetjük a népkönyvtári modell szemléletéből adódó sajátosságokat Magyarországon, azonban az is tény, hogy public library jegyei is jelen vannak. Ám még mindig azt tapasztalhatjuk, hogy a hazai könyvtárak szolgáltatásai inkább az iránymutatást, mintsem az igényekhez rugalmasan alkalmazkodó szemléletmódot képviselik. Talán nem vagyunk messze az igazságtól, legalábbis ezt igazolja kutatásunk, hogy ebben mintegy visszatükröződik a népkönyvtári modell kialakulására és működésére ható aufklärismus, ami amellet, hogy kétségtelenül megcélozta a köznevelést, a tömegek műveltségi színvonalának fejlesztését, ám egyben nagyon szigorúan behatárolta annak tartalmát. Meghatározta: mit tanuljanak, mit tanulhatnak az emberek. Bár mára elhalványult a szemléletmód, mégis vizsgálódásom az igazolta, hogy több szempontból érezhető annak hatása. Például abban, hogy nem engedik hozzá a felhasználót a linkgyűjtemények alakításához; nem kérdezik, hogy melyik bibliográfiára lenne szüksége digitálisan, hanem a könyvtárak, a könyvtárosok szubjektív döntései alapján végzik e munkát, továbbá – néhány példától eltekintve – a könyvajánlók nagyobb részének alakításában sem vehetnek részt a használók. E metódusokkal szemben – a szolgáltató könyvtár szemléletéből következően – felmerül a kérdés: ki dönti el, ki tudhatja pontosan, milyen ismeretanyagra van szükségük a felhasználóknak? Azáltal, hogy a felhasználó nem kap helyet és beleszólást ezeknek a szolgáltatások fejlesztésébe sem, úgy tűnik mintha a könyvtár a valóságban mégsem lenne kíváncsi véleményükre, mintha fölöslegesen kérne iránymutatást a gyűjtemény fejlesztésébe, hiszen úgylis az intézmény tudja jobban, hogy mit akar az olvasó. Ezzel szemben Angliában és Amerikában megkönnyítik a saját munkájukat is azzal, hogy rábízzák az olvasókra a könyvek ajánlását. Ahhoz sem ragaszkodnak, hogy a felhasználók csak a könyvtárban vegyenek részt olvasói közösségekben, ellenkezőleg, igyekeznek minél több online és hagyományos olvasóközösség elérhetőségeit is megadni, támogatni.

Bár egyre több rendezvénynek és programnak adnak otthont a hazai könyvtárak még mindig nem kapnak elég szabadságot a felhasználók. Továbbra is nagyon sok a nemzeti irodalommal és történelemmel fűszerezett programok száma, vagyis az úgynevezett

hagyományos kulturális értékek közvetítése áll a fókuszban, és alig találkozhatunk a mindennapi élettel, életvitellel kapcsolatos kultúra terjesztési szándékával. Fontos megemlíteni az Új Magyarország Fejlesztési Terv keretében megpályázható Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) jelentőségét, mely segítséget jelent a közkönyvtáraknak abban, hogy minél több programot biztosíthassanak a legszélesebb felhasználói körben. Azonban ne felejtjük el, hogy minden pályázat meghatározott címet visel, melyhez a programok kialakítása során alkalmazkodni kell. Ezáltal a könyvtáraknak széles, ám behatárolt körben kell mozogniuk. Ugyanakkor nem tagadható, hogy egyre több olyan példával találkozhatunk, melyek az angol közkönyvtárakban is népszerű szolgáltatások. Például Budapest és Nyíregyháza mellett Kecskeméten is működik a kölcsönözni kívánt dokumentumok házhoz szállítása, ugyanitt a Katona József Könyvtárban találkozhatunk a könyvtári egészségudvarral és a babák gondozására szánt külön helységgel. Az előbbi a könyvtár udvarában biztosít outfit kültéri sporteszközöket felnőttek és gyermekek számára egyaránt, míg utóbbi a kismamáknak teszi könnyebbé a könyvtárban eltöltött időt. Az egy éven aluliaknak babaolvasófüzetet ajándékozik a könyvtár, valamint neveléssel kapcsolatos szakirodalmi ajánló bibliográfiát készítenek.

Magyarországon másként értelmezik a világháló nyújtotta lehetőségek szerepét is. Vannak könyvtárak, amelyek kevés és gyakorta a mindennapokban lényegtelen információkat tesznek közzé. Ilyen például, amikor idézeteket és napi bölcsességeket írnak ki oldalaikra. Gyakran egyáltalán nem biztosított, hogy minden szolgáltatás leírását könnyen elérhetjük az oldalon, ezenkívül rendkívül kevés azon szolgáltatások száma, melyekhez nem szükséges kimozdulni otthonról. Ugyanígy, ha még nem nagyobb problémát jelent az online információközvetítéshez való hozzáállás, valamint a közösségi tudás beépítésének hiánya a szolgáltatások közé. Úgy tűnik ugyanis, hogy a hazai közkönyvtárak mintha elfelejtenének élni a web 2.0-ás alkalmazások adta lehetőségekkel, melyek amellet, hogy ingyenes információs forrás és közvetítés kiterjesztést jelenthetnének, remek kiegészítő elemi lehetnének a könyvtárak tevékenységének. Sokan esnek abba a hibába, hogy regisztrálnak egy-egy közösségi oldalra, és azt hiszik máris közelebb kerültek nemcsak a beiratkozott használókhoz, hanem a közösségi oldal felhasználóihoz is. A közösségi oldalak valóban a kapcsolattartásra épülnek és fontosak, azonban ez önmagában közel sem jelenthet megoldást abban, hogy nagyobb közönséget nyerjenek. Tévesen él az a felfogás az itthoni könyvtárakban, hogy az internetre felkerülő anyagok közül csak az lehet releváns, hiteles, amelyet könyvtárak és információs központok töltenek fel, jóllehet közismert, hogy az óvatosság indokolt. Mintha a magyar könyvtárak megfedkeztek volna arról, hogy ma az

interneten egy olyan létező mozgalom zajlik, amelynek elsődleges alakítói és formálói maguk az emberek, valamint az egyes témák gondozása köré szerveződő csoportok, közösségek. E virtuális közösségek nagyon gyakran a társadalom tanult tagjai, akik megteremtik maguknak azt a virtuális teret a könyves blogok, webáruházak, közösségi oldalak, valamint egyéb művészeti témával és a világ kultúráival foglalkozó weboldalak formájában, ahol igényes keretek között osztják meg egymással tudásukat, élményeiket és tapasztalataikat. Külföldön jóval nyitottabbak arra, hogy ezeket az oldalakat kapcsolatba hozzák a közkönyvtárakkal. Ezt több féleképpen is megtehetik, például linkajánlóként teszik fel a honlapra, vagy maguk is felhasználóivá, tagjaivá válnak az oldalnak, esetleg saját maguk kezdeményezik a hasonló oldalak létrehozását a világhálón. Itthon a linkajánlók közt bújjik meg egy-egy kevésbé ismert könyves blog címe, míg azok a blogok, melyeket közkönyvtárak építenek, többnyire csupán saját dokumentumaikat használják forrásanyagnak. Hasonló módon építette blogját például a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár, ami médiatárának az anyagait használta fel.

Az angol helyismereti gyűjtemények kezelésének, gondozásának gyakorlata is alátámasztja azt az állítást, mely szerint Magyarországon még nem eléggé kiterjedten, és más szemléletmóddal használják az internet adta lehetőségeket. Míg Angliában több városban eljutottak odáig, hogy a felhasználóval együtt végzik a helyismereti gyűjtemény gyarapítását és feltárását, melyeket az interneten is közzétesznek, addig itthon a könyvtárosok szűk rétege dönti el, hogy mit érdemes digitalizálni a helyismereti anyagokból és mit nem.

Ugyankor nemcsak a könyvtárak szolgáltatásaira volt hatással a népkönyvtári modell, hanem a könyvtár használóira is. Magyarországon a nyilvános könyvtárak létrejötte nem jelentette az ország teljes lakosságának felhasználói körét, ellenkezőleg, jóval szűkebb volt e kör, mint az angolszász területeken. A polgárság és később a munkásság sokáig nem volt rendszeres használója a közkönyvtáraknak, amikor pedig betértek a könyvtárakba, abban inkább kölcsönzésre alkalmas helyet láttak mintsem közösségi teret, rendezvényeket, ahol a város lakosainak jelentős része együtt töltheti a szabadidejét. Az évek, évtizedek során kialakuló élmények más és más igényeket eredményeztek a magyar felhasználókban, ezáltal más jelentőséget nyert számukra a könyvtárak szerepe. Mivel az emberek nem igazán ismerték a könyvtár közösségépítő, valamint a rekreációs lehetőségeit, hiszen gyakran a könyvtárak nem is kínáltak ilyeneket, így nem is tudtak élni azzal, hogy aktív részesei legyenek a könyvtárak és szolgáltatásaik fejlesztésének. Így az sem meglepő, hogy a könyvtárakat rendszeresen használók szűk köre ma, az interneten sem tud kialakítani virtuális közösségeke. Véleményünk szerint ez is hozzájárul ahhoz, hogy elenyésző azok száma, akik

szívesen használják a közkönyvtárak online platformjait, így az ő aktivitásuk is kevés ahhoz, hogy valódi virtuális felhasználó közösség alakuljon ki. Még akkor is, ha néhány könyvtár, mint a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár és a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár megpróbálnak könyves blogokat fenntartani.

A kutatás azt is bizonyította, hogy kétségkívül sokat számít az országok közt fennálló jelentős gazdasági, társadalmi különbség, mégsem kizárólag ez befolyásolja az adott társadalom könyvtárhasználati szokásait. A könyvtáraknak meg kell tanulniuk használni a marketing eszközeit a maguk és a szolgáltatásaik népszerűsítése végett, valamint igényt kell teremteniük a polgárságban a könyvtárhasználatra. A tanulmány újszerű szemszögből vizsgálja a közkönyvtárak szolgáltatásait, bár a múlt ismeretei alapján kutattam a jelenkor problémáit, mégsem jelent elavult megközelítést. Hiszen a könyvtártörténeti eseményeket látva tapasztalható, hogy valójában a magyar könyvtáros szakma képviselői sem voltak és ma sincsenek maradéktalanul megelégedve a hazai közkönyvtárüggyel.

A két közkönyvtári modell szemléleti sajátosságai sokkal többet jelentettek pusztán irányelveknél ezek határozták meg az ország könyvtárpolitikáját és a társadalom könyvtárról alkotott véleményét. A kutatás hasznosíthatósága abban rejlik, hogy az eredményekből levonható konzekvenciák alapján felismerjük, hogy milyen szemléletmód szerint akarjuk és tudjuk alakítani a hazai közkönyvtárügyet. Képesek vagyunk-e egy új szemléletmódot képviselni, amit nem erőltetünk magunkra, és amit a hosszútávon megtérülő eredmények fognak jellemezni. Vagy nem veszünk tudomást róla és meghagyjuk azt az emberekben élő képet, miszerint a könyvtár nem több az emberi ismeretanyag gyűjtő- és kölcsönző helyénél.

BIBLIOGRÁFIA

Könyv, könyvrészlet, tanulmány

1. A Library Policy for Europe : Wiener Erklärung. EBLIDA – NAPLE Forum 2009.
http://conference.bvoe.at/docs/Vienna_Declaration_Deutsch_final_hp.pdf
(2012. 12. 19.)
2. Ferenczi Zoltán: A könyvtártan alapvonalai. Bp.: Athenaeum, 1903. 240 p. Digitalizált változata elérhető a <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=3146> URL címen keresztül (2012.02.06.)
3. Council of Europe – EBLIDA : Guidelines on Library Legislation and Policy in Europe. Strasbourg, EBLIDA, 2000.
4. Leitner, Gerald: „A Library Policy for Europe”. Bericht zur Internationalen Bibliothekskonferenz. 2009.
http://publikationen.bvoe.at/perspektiven/bp2_09/s2-7.pdf (2012. 12. 20.)
5. Sallai István: Közművelődési könyvtárügyünk fejlődési iránya : Előterjesztés az Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1968. évi június 19-i békéscsabai ülésére. In: Könyvtári Figyelő 45. évf. 1999. 2. sz. 244-255. p.
http://epa.oszk.hu/00100/00143/00030/sallai_h.html (2012.03.02.)
6. Sipos Anna Magdolna: A Magyar Könyvszemlétől Ferenczi könyvtártanáig. A magyar könyvtári szakirodalom hivatkozásainak és szakirodalmi szemlélésének vizsgálata a magyar könyvtárügy kialakulásának évtizedeiben, 1876-1920-ig. Kézirat. 2012. 13. p.
7. Sipos Anna Magdolna: Egységesülő Európában egységes könyvtárügy : Az Európai integráció és a könyvtárak jogi szabályozása. Előadás a Magyar Könyvtárosok Egyesülete 43. Vándorgyűlés (Tanulás, tudás, műveltség – Könyvtárosok a jövő szolgálatban) Jogi Szekciójában 2011. július 15-én
<http://vandorgyules.tudaskozpont-pecs.hu/node/754> (2011.07.15.)

8. Sipos Anna Magdolna: „...ha könyvet nem adunk a nép kezébe, nem képes magát tovább művelni...” In: Németh Balázs (szerk.): Andragógiai kutatások és fejlesztések : Tisztelgő tanulmánykötet Koltai Dénes egyetemi tanár tudományszervezői és kutatói munkássága előtt. Pécs: PTE FEEK, 2012. 303- 314. p.
9. Sipos Anna Magdolna: „...hogyan az ország minden lakosa egyformán olvasnivalóhoz jusson...” In: Koltai Zsuzsa (szerk.): Kulturális valóságismeret és EKF 2010 : 35 éves a pécsi kultúráközvetítő képzés. Tudományos konferencia és emlékülés. 2011. 444-454. p. [CD-Rom]
10. Sipos Anna Magdolna: „...hogyan eljuthasson a művelődés legelső eszköze, a jó könyv minden magyarhoz, aki olvasni tud és olvasni szeretne.” In: Sipos Anna Magdolna, Zalay Szabolcs, Mészárosné Szentirányi Zita (szerk.): A kultúra anatómiája, a kultúra anatómusa. Tanulmánykötet a 65 éves Agárdi Péter tiszteletére. Pécs: PTE-FEEK, 2011. 231-266. p.

Folyóiratcikkek, időszaki kiadványokban közzétett írások

1. Ferenczi Zoltán: A nép – és városi közkönyvtárakról. In: Múzeumi és Könyvtári Értesítő (1907-1918) 1907. 1. füzet 13-18. p. Digitalizált változata elérhető a <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=2927> URL címen keresztül (2012.02.08.)
2. Ferenczi Zoltán: A népkönyvtárak nemei. In: Múzeumi és Könyvtári Értesítő (1907-1918) 1907. 3-4. füzet 155-163. p. Digitalizált változata elérhető a <http://digitalia.tudaskozpont-pecs.hu/?p=2927> URL címen keresztül (2012.02.09.)
3. Ferenczi Zoltán: Népkönyvtárak, vándorkönyvtárak, ezek szervezése és az eseteli könyvtárak kérdése. In: Az 1907. évi szabadtanítási kongresszus naplója. Bp.-Pécs: Dialóg Campus Kiadó, 1997. 352-379. p.
4. Futala Tibor: „Public library”- csata 1968-ban avagy előszó Sallai István Közművelődési könyvtárügyünk fejlődési iránya c. OKDT-előterjesztésének kor- és szakmatörténeti dokumentumként való publikálásához. In: Könyvtári Figyelő 45. évf.

1999. 2. sz. 240-243. p. http://epa.oszk.hu/00100/00143/00030/futala_h.html (2012.03.01.)
5. Katsányi Sándor: Párhuzamos életrajzok. Gulyás Pál, Szabó Ervin és a korszerű
közkönyvtár gondolatának kibontakozása. In: Könyvtári Figyelő 41. évf. 1995. 2. sz.
199-209. p. http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1995/2/katsanyi_h.html (2011.07.20)
 6. Leitner, Gerald: Könyvtári törvények Európában – közös európai könyvtárpolitika
kialakítása felé. In: Könyvtári Figyelő 54. évf. 2008. 3. sz. 447-480. p.
 7. Leitner, Gerald: Für eine europäische Bibliothekspolitik. Bericht zur Internationalen
Bibliothekskonferenz „A Library Policy for Europe“. In: Bibliothek : Forschung und
Praxis. Wien. 33. évf. 2009. 3. sz. 375-378. p.
 8. Sallai István: Közművelődési könyvtárügyünk fejlődési iránya. (Előterjesztés az
Országos Könyvtárügyi és Dokumentációs Tanács 1968. évi június 19-i békéscsabai
ülésére). In: Könyvtári Figyelő 45. évf. 1999. 2. sz. 244-255. p.
http://epa.oszk.hu/00100/00143/00030/sallai_h.html (2012.03.02.)
 9. Schleihagen, Barbara: Bibliotheksgesetze in Europa : Mittel politischer Steuerung und
Gestaltung. In: Bibliothek : Forschung und Praxis 32. évf. 2008. 1. sz. 14-20. p.
 10. Skaliczki Judit: A közművelődési könyvtárak és szolgáltatásaik Angliában. In:
Könyvtári Figyelő 37. évf. 1991. 3. sz. 451-458. p.
http://ki.oszk.hu/kf/kfarchiv/1991/3/skaliczki_h.html (2012.03.08.)
 11. Sonnevend Péter: A könyvtár és az olvasó szövetsége. In: Könyvtári Figyelő 55. évf.
2009. 4. sz. 726-730. p.
 12. Sonnevend Péter: Az angolszász közkönyvtár létrejötte. Az 1850-es törvény születése
és végrehajtása. In: Könyv, könyvtár, könyvtáros 12. évf. 2003. 11. sz. 37-54. p.
<http://ki.oszk.hu/3k/19972006/valcikkek/valcikkek0311/sonne.html> (2011.07.22.)

13. Tóth Gyula: Áttörések. A public library megjelenése, első térhódítása Magyarországon. In: Könyvtári Figyelő 45. évf. 1999. 2. sz. 223-235. p.

Internetes források

Az amerikai közkönyvtár

Salt Lake City – The City Library

<http://slcpl.org/>

Az angol közkönyvtárak

Bristol

<http://www.bristol.gov.uk/page/libraries>

Cardiff

http://www.cardiff.gov.uk/content.asp?nav=2868,2970&parent_directory_id=2865

Leeds

<http://www.leeds.gov.uk/leisure/Pages/Libraries.aspx>

London

<http://www.cityoflondon.gov.uk/services/libraries-and-archives/Pages/default.aspx>

Middlesbrough

<http://middlesbrough.gov.uk/index.aspx?articleid=1673>

Newcastle

<http://community.newcastle.gov.uk/libraries/>

<http://www.newcastle.gov.uk/leisure-libraries-and-tourism/libraries>

Sheffield

<https://www.sheffield.gov.uk/libraries>

Surrey

<http://www.surreycc.gov.uk/people-and-community/libraries>

Wandsworth

<http://www.wandsworth.gov.uk/libraries/>

Wolverhampton

http://www.wolverhampton.gov.uk/leisure_culture/libraries/

York

<http://www.york.gov.uk/leisure/Libraries/>

A magyar közkönyvtárak

Eötvös Károly Megyei Könyvtár és Közművelődési Intézet (Veszprém)

<http://www.ekmk.hu/>

Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár (Budapest)

<http://www.fszek.hu/>

Galgóczi Erzsébet Városi Könyvtár és Közösségi Tér (Győr)

<http://www.gevk.hu>

József Attila Megyei Könyvtár (Tatabánya)

<http://www.jamk.hu/>

Miskolci Városi Könyvtár és Információs Központ (Miskolc)

<http://www.mclib.hu/>

Mogyoróssy János Városi Könyvtár (Gyula)

<http://www.mjvk.hu/web/guest;jsessionid=D144A926E114F3A8EF5AFC9027B40D5>

[8](#)

Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár (Nyíregyháza)

<http://www.mzsk.hu/>

Móricz Zsigmond Városi Könyvtár (Tata)

<http://www.mzsvktata.hu/>